

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

1941.

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK

december

10. füzet

Magyar öntudat!

Minden népben él egy tisztább vagy homályosabb elképzelés önmagáról, életének lényegéről, itt, a Földön való hivatásáról. A közösségek együttélésében a népek, már csak a bennük rejlő önkicsinylő félénkség legyőzésére is, szükségét érzik annak, hogy az élethez való jogukat mind előkelő származással, mind pedig különleges, más népekből hiányzó erényekkel és csak rájuk kirótt bizalmi feladatokkal bizonyítsák be maguk és mások előtt. Ezek együttesen adják a *nemzeti öntudatot*.

A nemzeti öntudatot a magyarságnál is megtaláljuk a történelem folyamán. A megtéréskor még nincsen sem nyelvi, sem népi egysége a magyarságnak; a lovas nomádokra annyira jellemző laza kapcsolat minden közösségi érzés kialakulását megakadályozta. Származás-mondája és hivatás-tudata is csak az uralkodóháznak van. A XII. századra azonban egy nagy egységgé kovácsolódik az immár kétszáz éves keresztény magyarság és átveszi az uralkodóház származási mondáját. Kézai szerint nemcsak az Árpádok származnak Attilától, de a magyarok is a hunoktól. A meginduló török támadások kialakítják a hivatásérzést is. A hunoktól származó szittya, harcias magyarság nem lehet többé „Isten ostora“ a keresztény népeken, hiszen közben maga is megtért; — ez a magyarság abban látta hivatását, hogy védje az egész kereszténységet a betörő pogány ellen. Mátyás magyarja kimondhatatlanul büszke őseire és szittya erényeire, fennen hirdeti, hogy katonai dicsőségben Európa egyetlen nemzete sem veheti fel vele a versenyt, és fölényes göggel megvet minden nyugati, polgáriasodó életet. A magyar nemes csak katona volt, a kereszténység védőbástyája és pajzsa, — és ha nem élt volna benne a szittya harcos jellem, egymagára hagyatva, nyugati, polgári eszményekkel sohasem tudott volna ellenállni a töröknek.

Mohácssal, Buda elestével új korszak köszönt az országra. A nemrég még oly hetyke szittya nemzet alázattal fordul Istenhez. Látja, hogy ő sem verhetetlen és önmagába fordulva, a törökben az Ur büntetését találja, akit rá küldött nagy nemzeti hibái büntetésére. A reformáció csak mélyíti a büntudatot,

— a protestáns prédikátorok az ótestamentomi bosszuló Istenről írják jeremiádjukat. De Isten nem akarja végkép elhagyni magyar népét, — mondják az énekek, — csak próbára teszi, meg akarja tudni, hogy kitart-e a szenvedésben is mellette, Isten legkedvesebb népe a magyar, ő a választott nép, s ahogy az apa fiát bünteti, akit legjobban szeret, az Ur sem tehet másképpen. — Végig a török korszakon a vallási kiválasztottságnak ez az érzése adott erőt nemes úrnak és szabad hajdunak egyaránt a pogány elleni örökös küzdelemre. A magyarság hitt tehát magában, a jobb jövőben és hitt az Urban, aki nem hagyja el őt.

Aztán jött az utolsó csepp véréig harcoló nemzet nagy csatlódása, a Nyugatot megszemélyesítő németiségben. A kereszténység védelmében felőrlődött magyarságot segítségadás örve alatt hátbatámadták a németek. Az eddig egyenes irányban követhető magyar hivatásérzés mintha megtörne egy pillanatra, nem bírja elhinni, hogy őt cserben hagyták. Aztán, ahogy Bocskay mondotta: „Nem lőtt mit tennünk halál előtt, ahogy tudjuk, oltalmazni köllött magunkat“. De bár a nemzet ettől kezdve szinte állandóan kelet és nyugat ellen egyaránt fegyverben áll, bár Erdély hivatalosan is török vazallusá lett, alig találunk magyarokra, akik igaz szívből és nem kényszerűségből állanak a török mellett. A XVII. század végére azonban kimerül a nemzet. Zrinyi Miklós hatalmas szavával megpróbálja még egyszer felrázni apáthiába süllyedő nemzetét, a — zuhanás azonban már feltarthatatlan. A magyar szellem lobbot vet még II. Rákóczi Ferenc kurucában, aztán elcsendesül hosszú időre.

Mindaddig, bár a társadalmi különbségek óriásiak voltak, ugyanaz az öntudat élt minden magyarban, ugyanabban a szellemenben nevelkedett az egész magyarság.

A XVII. században megindul az óriási szakadás és ez a mai napig sem szűnt meg. A főurak elidegenednek a magyarságtól, a köznemesség, majd a későbbi városi középosztály idegenekkel, még nem asszimiláltakkal töltődik föl.

Itt-ott előtűnik egy Széchenyi, egy Kossuth, de mind csak egyesek: jobbágy és nemes, paraszt és úr többé nem találják meg egymás kezét. A szakadék kettőjük között folyton mélyül, a városi nemzetközi műveltség lépésről-lépésre távolodik a paraszti rétegekben még öntudatlanul élő, de már elakadt, fejlődésre alig biztató magyar szellemiségtől.

Ma sincsen magyar öntudat, közép- és felsőosztályunk legfőljebb csak magyarkodik nagy többségében, lehet hogy van öntudata, de ez nem magyar és nem az egész magyarságé. Iskolák, közintézmények, hivatalok idegen lelket, idegen szellemiséget lehelnek, sajnos legtöbbször még ma is — sem a magyar történelem-, sem a nép lelke nem jut benne elegendőképpen szóhoz.

Magyar szellemet, magyar lelket, magyar öntudatot csak egy úton szerezhet ez a nemzet. Vissza kell térnie a történelemből áradó ősi magyar hagyományokhoz, és vissza kell térnie a parasztság körében mai is élő magyar lélekhez. Meg kell szüntetni nemcsak a társadalmi rétegződés fonákságait, be kell temetni a lelki szakadékot is, amely ma városít és falusít elválaszt. Erre a parasztságunkban meglévő magyar szellemiségre és a magyar történelemre kell ráépítenünk az európai magyar műveltséget. Akkor ez az új műveltség újra magyar és európai lesz, ahogyan volt a Bethleneké és Zrinyieké és akkor ebben az új szellemiségű új társadalomban találkozni fog az egész magyarság.

Magyar öntudatunk mindaddig nem lesz, amíg le nem dobunk lelkünkéből minden idegent, amíg vissza nem térünk a török korban élő igaz magyar lélekhez, a népben ma is élő magyar szellemhez és műveltséghez, — amíg lélekben, érzésben, gondolkozásban magunk is, valamennyien, magyarokká nem leszünk.

(B. K.)

Az Ige testté lett...

Amióta angyalkéz bezárta az Édent, elindult az ember, hogy keresse az Istent. Utját nem mutatta fény, kezét nem fogta meg jóságos atyai kéz. Ment egyedül. Amerre lépett vér fakadt nyomában és keserű könnye hullott a paradicsomi átoktól sújtott földre.

Az ég komoran hallgat. A lélek sötét éjszakájára nem akar hajnal derengeni. Csak messziről, — mint sűrű őszi ködön keresztül tűnik fel az ősevangélium reménytadó ígérete.

A magára maradt ember szabadulást keres. Nincs menekvés, nem jön segítség. A Szentlélek termékenyítő ekéi nem járnak a földet. Tehetetlen fájdalmak jajszavától zokog a föld. Könnyes, bús zsoltárok, súlyos prófétai szavak hívják az Istent. — Hiába! — Évezredek múlnak, ősz pátriárkák, nehézszavú próféták hullnak sírba szemükben könnyel, mert nem jött a Várvavárt.

— Meddig tart ez a szomorú Advent? —

Sötétben tapogatózva indul tovább az ember. Felgyúlnak a fények az Olympus tetején, de nem adnak meleget, nem szórnak fényt. Mélyreható görög elmék nem tudnak a magasba szállni. Márványoltárok emelkednek az ismeretlen istennek, bibortógás, merészarcélú római szónokok kétségbeesve emlegetik a szabadítót, akit a lélek vágya sejt. Kelet rejtelseiben vi-gyorgó Buddhák süllyeszti a Nirvánába szemüket. Messzebb hullaszagú máglyatüzek lobognak. Aljas szenvedélyekkel felruházott márványistenek előtt tömjéntűz ég. — Mindhiába! —

A tüzeknek nincs biztató fénye, sem életadó melege. A halál szomorú árnyéka üli meg a földet.

Ime mégis! — Évezredek múlásán, elnémult jajszavak nyomán hajnalodni kezd. Vigasztaló prófétai jövődölések valóra válnak. Mennyei fény gyúl ki egy kis falu felett, a dűledező barlangistállóban megszületik a világ Királya. Jövetelét nem jelzi országokat bebúgó harsonaszó, nem születik a filozófia és művészet hazájában, sem Róma klasszikus földjén, hanem egy leigázott és megvetett nép között.

Nem kell már sírnotok föld gyermekei, mert itt a vigasztalás! — Siessetek, pirosuló hajnal fénylik a keleti égen! — Vigyétek Hozzá megsebzett, fáradt szíveteket, a Kisded majd felmelengeti! — Nyissátok fel könnytől fátyolos szemeteket és fordítsátok a fény felé. Átokszavakhoz szokott fületek a glória szavára hajoljon.

Hallga csak! — Csendes marad az éj. — Nem indulnak vassarús római légiók, hogy Ceasar üzenetét hozzák. Talán Jeruzsálem, a szent Sion, ahonnan az üdvösség jön? — Már az esti imádság utolsó Adonáj kiáltása is elhangzott. Döngve csapódott be a templom ékes kapuja a főpap után. Nem nézik a súlyos ígéktől terhes pergamenteket. Mély, hideg hallgatás borzong a város felett. Pedig Betlehem felől sugárzik a fény, dalol az angyali kar. Nem jön a bíbortaláltos, idumeai Heródes? — Vérszagú márványpalotája hidegen terpeszkedik rejtelveivel az éjszakában. —

Kicsi Jézus, hát egyedül maradtál? Nem hajol meleg szívedre a fázó világ? Értem, a szívemhez ütődik távoli messzeségből jövedeled praeludiuma: „In propria venit, et sui eum non receperunt. — Eljöttél a sajátodba, de mi nem fogadtunk be.” (Jn. 1, 11.)

De mégis! Betlehem virágai feléd nyújtják színes kelyhüket, a glória szavára fehér báránnyal és fehér szívvel a föld szegényei: a pásztorok jönnek Hozzá. — Fényednek már nem állhatja útját semmi! — Mélytűzű csillag gyúl ki messze Keleten. Hidegleheletű, sivatagi éjszakában régi írások fölé hajolnak napkelet királyai. Fény derült fel a halál országában! — És indulnak... Ezüstesengetyűs tevekarakának Mádiánból és Efából. Csillag aranyhoz, mirrha-kenethez arany szívet hoznak és hozzák a váró nemzetek hitét.

Édes kicsi Jézus! 2000 év távlatából sem homályosult el fényed. Most még biztatóbban, még melegebben ragyog.

Karácsony! Te édes szép ünnep! Te boldogságot hozó, sokat várt nap, amit oly áhítva vár felnőtt és csöppnyi gyermek. — Te gyermekszíveket varázssal eltöltő csoda! Jöttödre zizegő fehér lapokon levél megy a Jézuskának és számlálva várják a napokat, amíg elérkezik szépséges ünneped. Karácsony kicsi Jézuskája egészen a mienk vagy. Légy bár a Lagerlöf Selmák, Sigrid Undsetek norvég fehér Krisztusa, vagy az arab nép el-

képzelte fehérburnuszos édes csöppség, vagy a mi magyar népünk kedves gyermeke, aki fázik, mert nincs sem bundája, sem csizmája. Érezzük, hogy a testvérünk lettél. Csodás szépséged megbűvöl minden szívet! Ünneped édes hangulatától nem menekülhet senki! — Karácsony, te édes békeünnep, amikor megbékél a szívünk és elhamvad bennünk minden rossz. Jézus születését jelző éjjeli harangszó odaütődik a legkeményebb szívekhez is. — Ady, ez a bús, fekete zsoltáros, — egy párizsi hajnalon, amikor fények nevetnek a Szajnában és a hajnali csendbe belezúg a harangszó, oly magabizóan írja:

Miattam zúghatsz vén harang...
Mert én pap vagyok, de pogány.

Karácsony szépséges éjjelén elhallgat a gúnyolódó költői hang, könnyben úszik a szeme, amikor az egyszerű otthon meleg jézuskavárására gondol. Szinte lelkének zokogásából hullanak ki a rímek:

De boldogok a pásztorok,
S a háromkirályok.
Én is mennék, mennék,
Énekelni mennék. —
Nagyok között kis Jézusért
Minden szépet tennék.
Új csizmám a sárban
Százszor bepiszkolnám,
Csak az Urnak szerelmemet
Szépen igazolnám.

Fenyőillatos, gyertyafényes szép békeünnep. — amikor így egymásra és magunkra találunk, bárcsak mindig így lenne! — Lobogó karácsonyi gyertyák árasszatok fényt, meleget, ahol ki akar ez hűlni. — Karácsony, te meleg családi ünnep, kösd egymáshoz a szétzilált családot. Édes, kicsi Jézus, add, hogy a ragyogó gyermekszemekben ne bújkáljon homályos sejtés, vagy hideg valóság a karácsonyfa fényében. Ó, bár együtt örülhetne mindenki, akiknek akár a család, akár a nemzet szempontjából együtt kellene lenniök.

Betlehem kicsi Gyermeke, aki békét, szeretetet, új világot hoztál, nézd, még halálgépek búgnak fölöttünk, meleg, piros szívek fekete kétségben, gyötrő küzdelemben hálnak el. — Tedd, hogy a halálos zakatolást túlharsogja glóriád szava. Add, hogy egymásra találjunk szereteted fényében és szívünkéből, a mi kemény, fagyos szívünkéből égi trónusodig zengjen... Dicsőség, örök dicsőség Néked Isten szent Fia a magasságos mennyben és béke, szívekáhitotta szent karácsonyi béke itt lenn a könnytől, vértől áztatott nyugtalan földön...

Budapest.

Vághy Rajmund.

Uj adatok

a számolás és földrajzi tanításhoz.

Dr. Thiring Lajos, a Magyar Statisztikai Szemle idei 3—4. számában az 1941. évi januári népszámlálás előzetes eredményeiről beszámoló tanulmányt írt. Ebből megállapíthatjuk, hogy szemben az 1930. évi adatokkal — amikor Csonka-Magyarországon 111, a visszacsatolt Felvidéken 9, Kárpátalján 3, Kelet-Magyarországon és Észak-Erdélyben 12 olyan helység volt, amelyben a népesség meghaladta a 10.000 lakost, — 1941-ben fenti helyeken már 158 ilyen helységünk van. Tíz év alatt tehát 21-gyel szaporodott ismét nagyobb helységeink száma.

Az elmúlt tíz év alatt a következő 19 helység lakosságának száma emelkedett a 10.000 fölé: Békásmegyer, Rákoscaba, Érd, Rahó, Pestszentimre, Székelyudvarhely, Bánhida, Sárvár, Rákoskeresztúr, Técső, Komádi, Derecske, Ujkécske, Kőszeg, Kapuvár, Tápiószele, Szászrégen, Mátészalka és Dunaharaszti. Két községben viszont a 10.000 alá szállott a lakosság száma (Füzesgyarmat és Kistelek), hogy milyen okból, az majd a részletes feldogozásnál derül ki.

A 156 nagyobb, 10.000-et meghaladó lakosságú helység közül 1-nek lakossága meghaladta az 1.000.000-t, 3-é a 100.000-t, 3-é 50.000—100.000, 45-é 20.000—50.000, 96-é 10.000—20.000 között volt a népszámlálás időpontjában.

A milliós és százezres városok száma nem változott a tíz év alatt. Az 50.000—100.000 lakosú városok száma eggyel emelkedett (Békéscsaba), a 20.000—50.000 lakosúké 6-tal emelkedett (Budafok, Esztergom, Veszprém, Nagybánya, Huszt, Ózd és Salgótarján, viszont Békéscsaba előrelépett), végül a 10.000—20.000 lakosúaké 16-tal emelkedett (Mosonmagyaróvár, Rákoscaba, Békásmegyer, Érd, Rahó, Tata, Pestszentimre, Búdszentmihály, Székelyudvarhely, Bánhida, Sárvár, Rákoskeresztúr, Técső, Komádi, Derecske, Ujkécske, Kőszeg, Kapuvár, Tápiószele, Szászrégen, Mátészalka, Dunaharaszti, viszont Budafok, Esztergom, Veszprém, Nagybánya, Huszt és Salgótarján előrelépett.)

1941-ben a megnagyobbodott Magyarország lakossága — természetesen a Délvidék nélkül — összesen 13,643.620 főnyi volt. Ezek közül a lakosság 37.42 %-a élt a 10.000-nél nagyobb helységeken.

Az ország mostani — Délvidék nélküli — 158 nagyobb helységéből 18 törvényhatósági jogú város, 58 megyei város és 82 község.

Ezek előrebecsátása után itt közöljük a magyar városok és nagyobb helységek új rangsorát lakosságuk lélekszáma szerint:

Budapest	1,162.822	Gyula	25.174
Szeged	136.375	Szarvas	25.028
Debrecen	125.969	Budafok	24.174
Kolozsvár	110.418	Gyöngyös	24.068
Nagyvárad	92.798	Pápa	23.713
Kecskemét	87.318	Érsekújvár	23.259
Miskolc	77.290	Vác	22.277
Pestszenterzsébet	76.894	Esztergom	22.170
Újpest	76.072	Veszprém	21.555
Pécs	72.307	Nagybánya	21.404
Kassa	66.961	Huszt	21.080
Kispest	65.139	Mezőkövesd	20.869
Hódmezővásárhely	61.729	Ózd	20.770
Nyíregyháza	59.105	Salgótarján	20.318
Győr	57.109	Kiskundorozsma	19.676
Békéscsaba	52.405	Beregszász	19.377
Szatmárnémeti	51.987	Soroksár	18.888
Rákospalota	49.035	Hajdunánás	18.762
Székesfehérvár	48.264	Sátoraljaújhely	18.404
Csepel	47.135	Mohács	18.392
Marosvásárhely	44.893	Kiskunmajsa	18.350
Szombathely	42.879	Rákosszentmihály	18.310
Sopron	42.205	Hajdusoboszló	17.409
Pestszentlőrinc	42.066	Mosonmagyaróvár	17.097
Szolnok	42.008	Dés	16.353
Kiskunfélegyháza	38.958	Balmazújváros	16.308
Cegléd	38.837	Beszterce	16.282
Makó	35.711	Hatvan	15.971
Ungvár	35.155	Nagykároly	15.863
Kiskunhalas	33.763	Nagyszalonta	15.221
Szentes	33.658	Déványa	15.200
Kaposvár	33.022	Püspökládány	15.195
Eger	32.002	Losonc	15.001
Baja	32.275	Rákoscсsaba	14.739
Munkács	31.591	Kisvárdá	14.711
Jászberény	31.067	Szekszárd	14.684
Komárom	30.811	Sepsiszentgyörgy	14.376
Nagykanizsa	30.767	Zalaegerszeg	13.950
Hajduböszörmény	30.401	Nagyszöllös	13.324
Törökszentmiklós	30.147	Bácsalmás	13.318
Nagykőrös	29.823	Battonya	13.294
Békés	29.289	Sárospatak	13.244
Mezőtúr	28.181	Kiskőrös	12.863
Orosháza	26.902	Léva	12.770
Diósgyőr	26.535	Kőrösmező	12.679
Máramarossziget	25.888	Sarkad	12.634
Csongrád	25.638	Kalocsa	12.350
Karcag	25.327	Balassagyarmat	12.354

Gyoma	12.223	Kapuvár	10.187
Keszthely	11.983	Szászrégen	10.165
Székelyudvarhely	11.915	Mór	10.114
Gödöllő	11.888	Jászládány	10.023
Gyergyószentmiklós	10.960	Mátészalka	10.022
Kőszeg	10.320	Dunaharaszti	10.000

A sorrend az utolsó tíz év alatt érdekes változásokon ment át. Az 50.000 lakosnál népesebb városok sorában Miskolc a 12. helyről a 7-re ugrott, viszont Kiszpest a 9-ről a 12-re és Szatmárnémeti a 14-ről 17-re esett vissza. A 20.000–50.000 lakosú városok sorában Csepel a régi 48. helyéről a 20-ra, Ungvár a 42-ről a 29-re ugrott. Ezzel szemben Nagykanizsa 29. helyről a 38-ra, Békés a 34-ről a 42-re esett vissza.

A januári népszámlálás nem terjedhetett ki a Délvidék visszacsatolt területére.

Nem szerepelhet tehát kimutatásunkban

Szabadka (1931-ben 100.058 lakosa volt),

Ujvidék (1931-ben 63.985),

Zombor (1931-ben 32.334),

Zenta (1931-ben 31.696),

Magyarakanizsa (1931-ben 17.423), nem is szólva több más kisebb, de a 10.000-nél nagyobb lélekszámú bácskai helységről.

Beszéd szegényeket felruházó ünnepélyre.

Mélyen tisztelt Vendégeink!

Minden esztendőben összegyövrünk egyszer-kétszer, hogy szétosszuk szeretetünk szerény megnyilvánulását azok között, akiket sorsuk az élet árnyékos oldalára taszított. Mindig úgy érzem magam ezeken a kedves, meleg ünnepeken, mintha e kedves körben megjelenne közöttünk Jézus s velünk örvendene ez órában Ő is. Hiszen csupa erkölcs, akarat, odaadás sugárzik felénk ezekből a törekvésekből, melyeket itt most megvalósulva láthatunk. De azt mondom, ez alkalommal még fokozottabban örvendek e kedves és szép ünnepnek, mivel talán sohasem volt még annyira szükség arra, hogy megtaláljuk minden magyar testvérünk kezét, aki kinyújtja felénk, mint ma, amikor újból világégés van körülöttünk.

Az utóbbi évtizedekben nagyon sokat beszéltek az úgynevezett szociális kérdéssről. Hallottuk elégszer a panaszt, hogy a társadalom egyes rétegei elkülönülve élik életüket, mitsem

törődve a mások bajával, panaszával. Hallottuk azt is, hogy az alsók dolgoznak a felsőkért, de a felsők nem törődnek az alsókkal; hallottuk, hogy a munkások dolgoznak, de az urak nem törődnek a munkásokkal. Itt nem így van, mélyen tisztelt vendégeink. Itt törődnek azokkal, akik leginkább rászorulnak a társadalom áldozatkészségére. A mi községünk két társadalmi rétege itt találkozik most egymással a keresztény szeretet jegyében, amely hasonló az édesanyai szívhez, amely leereszkedik az [inségesekhez és fölébreszti bennük a nemes erkölcs szellemét.

Nagy dolog ez ebben a kemény, a munka és harc nyomasztó igájában elkérgesedett világban: finom, nemes, érzékeny szívvel bírni! Lélekkel bírni, amely meg tud oszolni és mindenkiben újjá tudja alakítani azt a szívet, mely őt magát melegíti. Ennek az önző és kegyetlen 'világnak áldozatkész szellemre van szüksége, s ezt mindenkor megtaláljuk itt, a mi kis körünkben is.

És ez nagyon jól van így. A sok politizálás helyett végre elérkeztünk oda, hogy észrevegyük egymást, meglássuk egymás baját, szenvedését s egyek legyünk, egygé váljunk a mindnyájunkat összefogó keresztény szeretetben. Nincs ennél nagyobb, nemesebb, szentebb kapocs a földön. A szeretet, amelyet kereszténynek nevezünk, nem hangos egyesületesdit játszik, nem cégérez ki tagjainak áldozatkészségét, nem merül ki abban, hogy tejet ad és kenyeret, mert ennél többet akar: mi életet akarunk adni, valamit, ami osztatlan, ami osztatlanul összefügg velünk, aminek titka a szív, értéke az egész ember. Csak étellel lehet ezen a nagy feladaton dolgozni; étellel, szeretettel, odaadással, példával. Az emberek ebben a modern világban meguntak minden iskolát; egyet nem fognak megenni soha: a példa, a tett iskoláját. S a mi szeretet-körünk például, nevelőlül kínálkozik azoknak, kik megbíznák benne.

Mélyen tisztelt vendégeink, három hivatást ismerünk. Az első az anya hivatása, a második a tanítóé, a harmadik a papnak a hivatása. Ezeknek nincs hivataluk, de hivatásuk; nincsenek hivatalos óráik, de van odaadó életük. Mindig és mindenütt az egész embert állítják bele a munkába; csak így van apostolság, így van siker, így van áldás az egészen. Mi hivatással, szívvel, étellel dolgozunk mindnyájan. Az ilyen hívás adja erős asszonyát a modern kornak. Lesznek korok, amikor elváltozik e típus, de legmélységesebb erénye, mely az anyasággal függ össze, az nem fog megváltozni soha.

Mélyen tisztelt vendégeink! Az Istennek áldását kérem azok törekvésére, akik ily műben járnak el, akik az élet áldozatait hozzák; a jótevőket, akik ilyen nagy és nemes cél oltárán áldoztak, azokra, akik fáradoztak, sokat fáradoztak azon, hogy e napon, ezen az estén felmelegedjenek a fáradt, árnyékban járó szívek és érezzék azt a meleg kapcsolatot, amely ösz-

szekőti őket velünk, a társadalom más rétegeivel, s egyelőre legalább ezen az estén érezzük, hogy van és lehet olyan szálat keresnünk, amelyek összefognak minden magyart a közös nagy szeretet jegyében.

Mindazok, akik annyit fáradoztak azért, hogy ma itt megörvendeztessük arra méltó, de nehéz sorsban élő szívemet, gondoljanak arra, mi lesz a kőből, ha avatott szobrász keze dolgozza meg! Mi lesz a földből, ha napsugár váltakozik fölötté esővel, harmattal! Az ő kezük az emberélet átalakításában nem szobrászi kéz, hanem a Lélek kezelésére leghivatottabb kéz, a krisztusi kéz. Szívük napsugár, könnyük tavaszi harmat, mely megolvasztja a legrögbefagyottabb földet is, kisarjad rajta a vetés, pompába öltözik és gyümölcsöt is fog hozni. Az ilyen munkásságon ott lesz a jó Isten áldása, a társadalom elismerése és annyi lélek boldogsága.

Mik ennek a munkának eszközei? Hatalma, jelképe a meleg, sugárzó szív, a jóságos arc, kedves, bájos biztató szó, egy meleg kézszorítás vagy tekintet, mely sugározza a jóindulatot, szeretetet.

Ez a munka fogja átalakítani a világot, amely felismeri minden embertársában az Isten gyermekét, mindnyájunk testvérét s fogja áthidalni a szeretet hídjával a társadalmi osztályok között tátongó mélységeket és ellentéteket. Erre a munkára nem hivatalos közbenjárók, de olyan áldozatos lelkű s láthatatlan működő, tevékenykedő lelkek szükségesek, amilyeneket itt érzünk magunk között, akiknek e mai szépséges estét köszönhetjük.

A jó Isten áldása legyen rajtuk és nemes szándékukon!

TANÍTÁSOK – VÁZLATOK

1942. január 2. hete.

Beszéd- és értelemgyakorlat.

II. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Mire tanítanak a karácsonyfák?

Nevelési cél: A szeretet ünnepén keltett érzés elmélyítése.

I. Előkészítés. a) *Érdeklődés keltés.* Milyen ünnepet ültünk nemrég, gyermekek? Miért ünnepeltünk karácsonykor? Miért vártátok annyira a kis Jézuska születésének ünnepét? Mit hozott nektek? Hogyan köszöntétek meg a kis Jézuska ajándékát? Juttattatok-e a szegényeknek ti is ezen az ünnepen? Kinek hozott a Jézuska karácsonyfát?

b) *Célkitűzés.* Megkérdeztétek-e a karácsonyfát? Nem hallgattátok meg, mit beszélt? Én megkérdeztem, felelt is a kérdéseimre. Szeretnétek hallani, mit mondott?

Beszéljünk ma arról, mit mondtak, mire tanítottak a karácsonyfák?

II. Tárgyalás. A karácsonyfa meséje. Hallottátok-e már a karácsonyfa meséjét? Szeretnétek hallani? Elmondom.

Azt beszélik a nagyon öreg emberek, hogy egyszer egy nagyon hűs fenyőerdőben álomra hajtott a fejét földönjártában az Úr Jézus. A fenyőfácska gyöngéden betakarta ágaival és óvta, védte minden szélről, forró napsugártól, csendes ringó ágaival elhessegette róla a tolakodó legyeket, zümmögő méhecskéket és csapongó pillangókat. Mikor az Úr felébredt, azt mondta a fenyőfácskának:

— Jóságodért megáldalak kis fenyőfa. Ha jószívű és egymást szerető emberek közé kerülsz, kigyullad homlokodon a szeretet fénye és ágaid tele varázsolom mindenféle széppel és jóval, ami szemnek, szájnak kedves. Örömet és szeretetet vigyél magaddal! — azzal eltávozott.

Történt egyszer, hogy az angyalkák leszálltak a földre fenyőfácskákért. A kiválasztott fák közé került a megáldott fácska is. Mikor az angyalkák serényen dolgoztak a fácskák földiszítésén, megszólalt a kis fácska:

— Reám ne tegyetek semmit, mert a Jézuska áldása van rajtam! Ahol kigyullad homlokomon a szeretet fénye, ott hagyjatok engem, mert ott bizonyosan jó emberek, egymást szerető lelkek várnak reám s ott megtelnek az én ágacskaim az Úr parancsára mindennel, ami szemnek, szájnak kedves.

Az angyalkák elindultak a megáldott fácskával. Megálltak vele paloták előtt, kicsi házikók előtt, szalmafedéles házikók előtt, de bizony a fenyőfácska homlokán nem gyulladt ki a szeretet fénye. Csüggedten szálltak vele az angyalkák tovább-tovább. Egyszer csak valami gyöngye mécsvilágot láttak pislogni egy kis házikó ablakán. Oda is bekandikáltak az angyal-szemek. A szegényes szobácskában három gyermekével bajlódott egy édesanya. Az egyik vizet kért, mert nagyon lázas volt. A másik arra kérte édesanyját, hogy takarja be, mert fázik. A harmadik is megszólalt:

— Édesanyám, nem látod, a szomszédban hogy csillog a fényes karácsonyfa? Istenem, ugyan eljön-e hozzánk is...?

— Csitt fiaeskám — suttogott csendesen az anyja, — az angyalkák nem érnek rá most arra, hogy nekünk karácsonyfát hozzanak. Ott vigyáznak most mind a háborúban a magyar édesapákra, akik messze idegenben harcolnak értünk dicsőségesen. Ott vigyáznak a te édesapádra is, hogy baj ne érje őt s egészségben jöjjön haza, ha megverték az ellenséget. Inkább imádkozz érte te is, fiam...

A kis fiú szépen összetette kezecskéit s imádkozni kezdett.

Ebben a pillanatban ért oda az egyik fehérszárnyú angyal a megáldott fácskával. A kis házikó ablaka alatt egyszerre kigyulladt a fácska homlokán a szeretet fénye.

— Itthon vagyok! — suttogta csendesen és boldogan a fácska.

Az angyal megvárta, míg a fáradt gyermekek álomra hajtják fejüket s a kimerült édesanya szeme is lecsukódik... Akkor aztán betette a fácskát a kis ház szobájába, azzal eltűnt...

Egymás után gyűltak ki a kis fán a fénylő gyertyácskák, majd megtelt minden ága mindennel, ami szemnek, szájnak kedves és jó. Megcsendült az ezüstcsengő is. Erre a csodás hangra felébredtek a kis háznak szomorú lakói. De mekkora volt meglepetésük, amikor ott látták asztalukon a csodálatos karácsonyfát, amelynél szebbet még sehol sem láttak!

Egy-kettőre felugráltak, felöltöztek, imádkoztak nagy örömben.

És hogy teljes legyen boldogságuk, csendesen kinyílt az ajtó s belépett rajta a várvavárt édesapa.

— A jó Isten engem is hazavezérelt erre a szent ünnepre — mondta örömtől ragyogó hangon, — hogy áldást mondhasunk az Ő jóságáért...

Azóta hozza el karácsony, a kis Jézus születésnapja minden évben a jó gyermekeknek a szép karácsonyfát.

Megbeszélés. Mit csinált a földön jártában-keltében egyszer az Ur? Milyen fa alá feküdt? Mit csinált a fenyőfa? Hogyan jutalmazta meg Jézus a fenyőfát? Mit történt azután? stb.

Hol él a karácsonyfa? Mit gondoltok, gyermekek, hol él a karácsonyfa? Ezt is megmondom.

Mikor a jó Isten megteremtette ezt a földet, a közepén kiválasztotta a legszebb helyet és azt nekünk adta, magyaroknak. Védte, oltalmazta ezt a szép földet, azért hát magas kerítést, nagyon magas hegyeket emelt köréje. Ezeket a hegyeket azután beültette a Jézuska fájával. Azóta élnek a mi nagy hegyeinken, a Kárpátokon a karácsonyfák!

Fájdalom, a rossz emberek sokszor ránk törtek s el akarták venni tőlünk szép fáinkat. Így történt ez nemrég is, amikor elvették minden fenyőfánkat. Bizony, akkor hosszú évekig hiába várták a magyar gyermekek a karácsonyt, nem hozott nekik az angyalka szép karácsonyfát. Istenem, de szomorúak is voltak akkor a magyar házak, a magyar gyermekek! Hanem egyszer aztán megelégelte a jó Isten a magyarok szenvedését. Elűzte határaink egy részéről az ellenséget és egy része, majd ismét egy másik része került vissza édes hazánkhoz. Gondolhatjátok, mekkora öröm volt az, mikor megjöttek az első magyar karácsonyfák! De, fájdalom, még mindig nem jut ám minden házba karácsonyfa a kis Jézus születése napján! Van még olyan karácsonyfa-erdő, ami nem került vissza drága hazánkhoz.

Egy ilyen karácsonyfáról beszélt nekem az én karácsonyfám.

Szomorúan mesélte, hogy elszakított testvérei mennyire várják, hogy újra magyar gyermekeknek hozzanak örömet! De ők nem jöhetnek el, csak akkor, ha mi megyünk értük! Szeretnék-e, ha minden magyar karácsonyfa ismét a miénk lenne, gyermekek? Tudjátok, mit kell csinálnunk akkor? Megmondom. Dolgoznunk kell becsületesen és kérni a jó Istent, hogy hallgassa meg imádságunkat, segítse diadalra a most távol harcoló édesapáitokat, áldja meg küzdelmüket, hogy győzelemmel térjenek haza. Akkor aztán újra miénk lesz minden magyar karácsonyfa! Akarjátok ezt? Akkor dolgozzatok és imádkozzatok, gyermekeim úgy, amint az magyar gyermekekhez illik! A jó Isten bizonyosan meghallgatja kérésünket!

c) Elmélyítés. Minden magyar karácsonyfa hazajött már? Hol vannak a többiek? Miért küzdenek most katonáink? Mit akarnak elérni győzelmükkel? Hogyan segíthetjük mi őket? Mit fogadtok meg tehát?

III. Összefoglalás. A karácsonyfa meséjének s a hol él a karácsonyfa meséjének összefoglalása. Mit kell tennünk, ha azt akarjuk, hogy minden magyar karácsonyfa ismét a miénk legyen?

Tanuljuk meg ezt a kis költeményt:

KARÁCSONY.

Karácsony, karácsony,	Az ember szeressen,
Szívbeli pajtásom,	Boldogan nevéssen,
Gyulladjon ki melegséged	Rab magyarok könnye, kínja
Elhagyott pusztákon!	Jaj, meg ne szülessen!

Harsanj föl szent ének,	Legyen a szív jászol,
S kunyhók, mint szentélyek:	Bele hit, fény szálljon —
Nyíljanak ki égi dalra,	Magyar Jézus lángszerelme
Örömré, szegénynek!	Hitünkért — megváltson!

(Havas István.)

1942. január 2. hete.

Olvasmánytárgyalás.

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A hadak útja. (Angyal Jánostól.)

Nevelési cél: A nemzeti múlt hagyományainak megkedveltetése.

I. *Előkészítés.* a) Érdeklődés keltés. Milyen területet kapunk vissza 1940. őszen? Milyen nép él Erdély keleti részében? Miért örültünk annyira, mikor a székelyek visszakerültek hazánkhoz? Mit tudunk a székelyekről? (Magukat Attila fiainak, hun-utódoknak vallják.)

b) Célkitűzés. Hallgassátok csak meg olvasmányunkat, elmondja nekünk a székeltek eredetét.

II. Targyalás. a) Az olvasmány bemutatása.

A hadak utja.

Attila halálának híre csakhamar bejárta az egész világot. A legyőzött fejedelmek, királyok és császárok örömmel fogadták a gyász hírt. Hogyne örültek volna! Hisz mindnyájan arra számítottak, hogy most egyszerre megnövekszik hatalmuk s birtokuk. Megrohanták Attila elárvult birodalmát. S nem volt már hatalmas, erős hun sereg, mely útját állta volna a rablóknak.

Attila fiai: Csaba és Aladár, egymással hadakoztak az apai örökségért. A hun nép egy része Csabához, másik része Aladárhoz szegődött. Testvérháborúban ontották egymás vérének a hunok. Százával, ezrével estek el a legjobb hun vitézek a szörnyű testvérharcban. Aladár királyfi is életét vesztette.

Az ellenséges hadak pedig mind beljebb és beljebb nyomultak Attila földjén.

Csaba királyfi ekkor, hogy, hogy nem, egy bűvös nyilat talált.

— Lódd ki ezt a nyilat, Csaba! — susogta a hajnali szellő — s ahol a nyíl hegyével lefelé fordulva bevágódik a földbe, ott egy csodatevő növényt találsz. E növény nedvétől begyógyul a seb. A csatában elesett vitézek újraélednek tőle.

Csaba királyfi kilötte a csodálatos nyilat. Meg is találta a csodatevő növényt. Életre keltette vele az elesett hunokat. Csatarendbe állította őket. Riadót fúvatott. Aztán seregével rárontott a betolakodott hadakra. Rémülten menekültek azok a halálukból föltámadt hun vitézek elől.

Csaba most mégis így szólt seregéhez:

— Vitézek, hun testvéreim! Nem tarthatjuk meg tovább a saját erőnkönél apám birodalmát. Az Urísten büntetése van rajtunk, mert testvérháborúban egymás vérének ontottuk. Azt mondom én azért: forduljunk vissza keletre! Keressük meg őshazánkat, Szittyaországot! Keressük meg ottmaradt testvéreinket, a magyarokat!

A hunok Csaba királyfi szavára kelet felé fordították lovaikat. Asszonyostul, gyerekestül elindultak vissza, az őshazába. Ahogy mentek, mendegéltek, egyszer csak égbenyúló hegyek közé jutottak. Hó csillogott a hegytetőkön. Rengeteg erdők zúgtak a hegyoldalakon. Selymes füvet ringatott a szél a völgyekben. Csaba királyfi itt megállt népével. Két csapatba osztotta népét. Aztán így szólt az egyik csapathoz:

— Ti itt maradtok családjaitokkal együtt. Ez a szép hegyvidék lesz *székhelyetek*, otthonotok. Örökjetelek Attila birodalmán, míg vissza nem térünk a magyarokkal s apám örökségét

el nem foglaljuk velük! Hogyha pedig veszedelembé kerültk, tüstént üzenjétek értünk! Segítségétekre visszatérünk még a sírunkból is. Üzenjétek a szelek szárnyán, a folyók örvénylő hullámain! Vagy szóljatok földanyánknak! Panaszos szavatokra megrendül az s úgy adja tudtunkra, hogy bajban vagytok...

Azzal a hunoknak ez a csapata megtelepedett a bércek közt. De ettől fogva nem hunoknak, hanem *székelyeknek* nevezték őket.

Csaba most a másik csapathoz fordult:

— Ti pedig velem jöttök tovább keletre!

Aztán nekivágott maradék-csapatával a hegyeken túl elterülő végtelen síkságnak.

Már messze járt Csaba népe, amikor egyszerre erős nyugati szél támadt. Azt súgta, sivitotta Csabának és katonáinak fülébe:

— Bajban van a székely nép! Ellenség tört reá...

Nosza, visszafordította Csaba királyfi a seregét! Leverte a székelyek ellenségeit.

Csaba és vitézei megint útrakeltek aztán. De még kétszer kellett visszafordulniok testvéreik védelmére.

Azután hosszú ideig csendben, békességben éltek a székelyek. Csaba királyfi azalatt megérkezett csapatával Szittyaországba.

A hunok sok szépet beszéltek a magyaroknak Attila birodalmáról. A magyarok meg gyönyörködve hallgatták a hunok szavait. Az ifjú magyar leventék elragadtatásukban nem egyszer kiáltottak fel ekképpen:

— Menjünk és foglaljuk el Attila birodalmát! Nem illehet az senki mást, csak minket!

Az öregek azonban nyugalomra intették a fiatalokat:

— Még várunk kell! Majd hírül adja azt az Isten, hogy mikor mehetünk.

Ebben aztán megnyugodtak mindnyájan.

Telt, múlt az idő. Elmúlt tíz év, elmúlt száz év. Csaba és hős katonái már régen Szittyaország földjében nyugodtak lovastul, fegyverestül. Ej, pedig a százegyedik esztendőben várták ám őket a székelyek! Nagy bajban voltak. Ezer ellenség tört rájuk. Már éppen az utolsó csatára készülődtek, amikor Szittyaországban erősen megrendült a föld. Csaba és vitézei fölriadtak síri álmukból. Paripáik is életrekeltek. A föltámadt hősök paripáikra kaptak és csodálatos égi úton nyargaltak nyugat felé.

Sötét éjtszaka borult a székely földre. De senki sem tért ott éjtszakai nyugalomra. Ébren volt a székelyek apraja-nagyja. Hogy is tudtak volna nyugodni? Hiszen virradatra szembe kellett szállni az ellenséges hadakkal!

Az asszonyok elbúcsúztak uraiktól, a gyermekek apjuktól.

— Ki tudja, látjuk-e még egymást a földi életben valaha?
— szóltak sóhajtozva. — Hisz annyi az ellenség, hogy minden székely katonára jut egy egész sereg!

Amint így sóhajtoztak a székelyek, egyszer csak égből hangzó dübörgést, csattogást hallottak. Majd hirtelen megvilágosodott fölöttük az ég. S — uramfia! — mit láttak? Hófehér paripáján égi úton közeledett feléjük Csaba királyfi az ő seregével. Hej, volt öröm a székelyek közt!

Az ellenség pedig rémülten menekült az égi sereg elől.

Igy mentette meg Csaba királyfi a székelyeket a pusztulástól. Azután ugyanazon az úton, amelyen jött, visszatért seregével Szittyaországba nyugodni. Az út, amelyet az égbolton Csaba vitézei jövet és menet vágtak, ma is látható. *Hadak útja* a neve.

A székely nép ott él ma is hegyes, völgyes, erdős hazájában. Nemrégén ismét ellenség fogta körül. Elrabolta ősi földjét és elszakította a székely népet magyar testvéreitől. A rab-ságban élő székelyek derült nyári estéken fel-feltekinthettek a Hadak-útjára s így sóhajtoztak éveken át:

Ó, bárcsak jönne Csaba királyfi most is az ő seregével védelmünkre!

És — úgy látszik — Csaba királyfi meghallotta végre sóhajtasukat, s ha nem is maga jött, elküldötte a magyar nép legderekabbját azon a legendás fehér lovon, amelyen valamikor ő járt, hogy szabadítsa fel a szenvedő székelyeket. S a régi mult feltámadt... Csaba királyfi méltó utódja, a Legelső Magyar, Horthy Miklós ült a fehér lóra, mögötte pedig a vitéz honvédséggel ismét elkergette székely testvéreink ellenségeit s a székelység felszabadult!

(Angyal János után.)

b) Az olvasmány által keltett élmény mebeszélése.

c) Gondolatesoportonkénti tárgyalás. (Esetleges szómagyarázattal.)

Attila halálának hírére megörülnek a leigázott fejedelmek.

Attila fiai egymással testvérharcban pusztítják egymás népét: a hun-t.

Csaba királyfi megtalálja a csodálatos gyógyító füvet.

A hunok győznek, de mégis elvonulnak kelet felé.

A hunok egy részét itt hagyják addig, míg a magyarokkal visszatérnek.

Csaba és népe a székelyek segítségére siet.

A testvérnép, a magyarság vágyakozva gondol Attila örökére.

A székelyek ismét nagy veszedelemben vannak. *Hadak útja*.

A székely nép újabb szomorú sorsa.

Horthy Miklós és a magyar honvédség felszabadítja őket.

III. Összefoglalás. Az olvasmány tartalmának egészben való elmondatása.

Elmélyítés. A Kormányzó Ur és a dicsőséges magyar honvédség felszabadító útja a visszaszerzett Erdélybe!

Ének: *Horthy Miklós katonája leszek...*

1942. január 3. hete.

Történelmi költemény tárgyalása.

IV. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Rákóczi búcsúja.

Nevelési cél: A Rákócziról tanultak elmélyítése.

Kapcsolás: történelemmel: II. Rákóczi Ferenc.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. II. Rákóczi Ferencről tanultak felújítása és számonkérése. (II. Rákóczi Ferenc ifjúkora, szabadságharca, száműzetése, élete Rodostóban, halála.)

b) Célkitűzés. (Áthajlás.) Ki volt közületek már távol szüleitől, szülőföldjétől? Mit éreztél, mikor el kellett válnod tőle? Mit sajnáltál legjobban itthagyni? (Megbeszélés.) Mennyivel többet kellett itthagyni Rákóczi Ferencnek, amikor elbúcsúzott hazájától. Ezt írta meg szépen Thaly Kálmán, aki szerelmese volt a kuruc-kornak és a kuruc-költészetnek. Olvassuk el ezt a szép költeményt!

II. *Tárgyalás.* a) A költemény bemutatása.

RAKÓCZI BÚCSÚJA.

Kiállott Rákóczi
A munkácsi sánera,
Reátámaszkodék
Pántos pallosára,
Reátámaszkodék
Pántos pallosára, —
Reárivallkodék
Az rézdobosára:

Dobosom, dobosom,
Udvari dobosom!
Most néked megmondom:
Ne azt verd, hogy: mars, mars!...
De azt verd, hogy: rajta!

Ördög nyúzza anyádat —
Ne úgy verjed dobodat!
Ne úgy verjed, mint eddig:
Isten tudja, hogy lesz, mint?
Hanem úgy verd: rajta!
Rajta kuruc! Rajta!

Ugy verd: a föld rengjen,
Ég is visszazengjen,
Aki él meghallja, —
Sőt azt is, ki halva
Fekszik, felriassza:
Rajta kuruc! Rajta!

Én híres vezérim:
Bottyánom, Bercsényim,
Pekrim, Bezerédim,
Kik vagytok vitézim:
Rajta kuruc! Rajta! —
Utolsó nagy harcra!

— Halálos nehéz köd
Mindent búsan befed;
Jobb is, ha nem látja:
Mert csak szíve fájna —
Tán meg is szakadna...
Dobos már dobolhat,
Rákóczi unszólhat,
Rajta kuruc! Rajta!

A tábor, a tábor
Zászlóit lehajtja
A majtényi páston,
Szegény kuruc tábor...
Hajh, Károlyi Sándor!

„Hajh Károlyi Sándor,
Károlyi Sándorom!
Hová lött, hová lött
Az én szép táborom?
Most rejá kérdelek,
Felelj meg érette!
Kénszerítlek letőtt
Hétszeres hitedre;
Valld bé, ne is tagadd:
Eladtad jó urad!

Ugy lészen még dolgoz
Neked, mint Júdásnak;
Bosszút áll, nem hagyja
Igaz maradékja
Hív Esze Tamásnak,
Nagy Bénó Andrásnak,
Meglásd csak, meglásd csak!

Nem kérem én az országom,
Inkább világgá bujdosom.
Ugyis tudom már:
El köll mennem már!...
Kovácsom, kovácsom,
Udvari kovácsom!
Fordítsd meg a patkót
Hódos paripámon,
Az elejét hátra,
Ne forduljon vissza!
Ugy sem jövök vissza
Szép Magyarországra!“

„Két országom, népem:
Vitéz magyar, székely,
Az Isten megáldjon!
Patak, Isten hozzád, —
Német már a gazdád!
Isten hozzád, Munkács:
Engem többé nem látsz,
Legkedvesebb várom!

Én édes hazámat,
Szép Magyarországot
Már többé nem látom, —
Már többé nem látom.“

„Eljön még az idő,
Szegény Magyarország,
Megátkozod te még,
E keserves órát!...
Idegen nemzetnek
Be súlyos a járma!
Régi vezérének —
— Tulajdon vérének, —
Sírva néz utána,
Sírva néz utána...“

„Szeret Magyarország,
Óhajt Erdélyország
S holtig szán, holtig bán, —
Még a gyermekök is
Tudom, visszakíván!
Mikor rég elmentem:
Visszasóhajtotok!
Mikor rég megholtam:
Akkor is sirattok:
Haló porombul is
Feltámasztanátok, —
Összeszednétek még
Porhanyó csontimat!...“

„Amerre tenger zúg,
Amerre a szél jár,
Csillag lehanyatlik, —
Ott nyugszom meg én már.“

— Be szomorún szól a
Rákóczi rézdobja,
Nem mondja már: rajta!
Rajta kuruc! Rajta!
Hanem azt dobolja,
Messzéről zokogja:
„Szülőföldem, bölcsőm,
Te bús Magyarország!
Immár Isten hozzád,
Immár Isten hozzád!“

(Thaly Kálmán.)

b) A költemény által keltett érzelmek elmélyítése, majd megbeszélése.

c) A költemény gondolatsoportonkénti tárgyalása. (Szómagyarázat.)

d) A költemény tartalmának elmondatása. Összefüggően.

III. Összefoglalás. a) Elmélyítés. Rákóczi Ferenc népe, a magyar nép szabadságáért bontott zászlót. Neki magának megvolt mindene, amit ember e földön magáénak mondhat: boldog családi életet élt — feleségét nagyon szerette, két szép gyermekképet szívében hordta, — birtoka töméntelen volt, kincse, vára, amennyit akart, címe is volt, nem volt nálánál nagyobb méltóság e hazában. És mindezt megtarthatta volna, csak azt kellett volna kérnie, hogy a császár- király kegyelmezzen meg neki. Nem tette! Miért? Jobban szerette elnyomott magyar népét, nemzetét! Ő volt az első magyar, aki nemcsak a nemesben, hanem a szegény jobbágy parasztban látta a nemzet erejét, alapját! Ő vette oltalmába először a szegény föld népét! Hát hogyan hagyhatta volna cserben, amikor — rajta kívül álló okokból — szabadságharca nem sikerült. Hányan megtették volna azt — ami bizonyos mértékig érthető is lett volna, — hogy mivel nem sikerült vállalkozása, itthon marad jószágain, családjá körében s vár az esetleges jobb alkalomra, amikor ismét kiállhat a nép szabadsága érdekében. Rákóczi azonban, akinek egész családja múltja a magyar nép szabadságának kivívását állította elébe, ezt nem tehette. Méltatlanná lett volna saját őseihez, a maga multjához, ha ezt teszi. S bár tudta, hogy ezzel sem segít újra elnyomott nemzetén, mint egy nagy tagadás — itt hagyott mindent, ami embert e földön boldoggá tehet, s a számkivetés keserves sorsát választotta. Az egykor boldog családi életet élt fejedelem magára marad, a hazáját annyira szerető igaz magyar, akinél jobban még senki sem szerette hazáját, népét, — hazátlanul, idegen császár kegyelenkenyerén éli napjait; a dúsgazdag főúr, egész országrészek ura idegen uralkodó kegyelméből él s annak tetszése szerint küldik ide vagy oda, ahová utasítják! De Rákóczinak ez a cselekedete felmagasztosította őt oda, ahová még nem emelt a nemzet kegyelele rajta kívül senkit! A hazaszeretetnek, a magyar népért való áldozatkészségének olyan magas példáját mutatta, amelyet más népek történetében is hiába keresnénk! Ezért magasztosult fel emléke anyira minden magyar szívében!

Megragadó búcsúszavai élénken élénk állítják azt a lelki állapotot, amiben ez a leghívebb magyar lehetett, amikor magamögött hagyta imádott hazáját, szép Magyarországot!

1942. január 3. hete.

Természeti és gazdasági ismeretek.

IV. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A ló.*Nevelési cél:* A háziállatok értékének megismerése és becsülése.I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A sertésről tanultak felújítása és számonkérése.

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma a magyar ember legkedvesebb háziállatáról, a lóról.

II. *Tárgyalás.* (Megbeszélés alapján.)

A ló a legrégebb és legnemesebb háziállatunk. A lovat az ember a vad lóból szelidítette meg, mely Ázsia füves pusztaságain még ma is vadon él.

Büszke magatartásával, nagy erejével és gyorsaságával megnyerte az ember tetszését. A ló okos és hűséges állat. Megismeri a gazdáját és ragaszkodik hozzá. (Példák.) Ha gazdája az istállóba megy, nyerítéssel fogadja. Jó emlékezőképessége van: az utat, amelyen többször járt, évek múlva is megismeri. Rendkívül tanulékony.

Teste arányos és izmos. Egyformán alkalmas teherhúzásra és lovaglásra. Futás közben hosszúkás fejével és kétoldalt összenyomott nyakával könnyen szeli a levegőt. Szépen ívelt nyakát lobogó sörény díszíti.

Hosszú, vékony és izmos lábaival sebesen fut. Csak középső ujja fejlődött ki (szemléltetés csontvázon, vagy képen, táblai rajz), s ennek utolsó percét *pata* borítja. Pusztai állat korában ellenségei elől futásban keresett menedéket, vagy erős patáival védekezett.

Érzékszervei kitűnőek. Okos szemével igen jól lát. Hallása nagyon jó, mozgatható fülkagylóival a legkisebb neszt is meghallja. Szaglása is fejlett.

A ló növényen élő állat. Legkedvesebb eledele a zab (ab-rak), de szereti a szénát és a zöld takarmányt is (lucerna, lóhere). A füvet mozgékony ajkaival fogja meg s előre nyúló metszőfogaival letépi (szemléltetés). A ló felfelé, a szarvasmarha pedig oldalra rántja a fejét legelés közben. A leszakított füvet *redős zápfogaival* jól megrágja s azután lenyeli. Bár növényevő állat, gyomra egyszerű, de bélesatornája szintén hosszú, mint a kérődzőké, (szarvasmarha.)A metsző és a zápfogak között nagy hézag van: ebbe teszik a zablát. A hím lónak, a *ménnek*, rendszerint a szemfoga is kifejlődik. A metszőfogak zománcredőinek rajza kopás következtében évről-évre változik. E változásokból meg lehet állapítani a ló életkorát.

Az anyaállatnak, a *kancának*, rendesen csak egy csikója van, melyet emlőiből tejjel táplál. A ló is emlős állat.

A lónak ragadozó ellenségei nincsenek, annál többet kínozzák azonban a különböző legyek (pl. a lóbögöly). A vér-szívó legyeket hosszú farkával, rendkívül mozgatható bőrével kergeti el.

Ha a ló megöregedett, levágják. Húsát eszik, farszőréből és sörényéből szitát és hegedűvonót készítenek. Bőrét, patáját szintén földolgozzák.

A lovat nemes tulajonságai miatt hazánkban *ménese*ekben (Kisbér, Bábolna, Mezőhegyes) tenyésztik. Legnemesebb fajták az *arab* és az *angol telivér* lovak. A magyar ló szintén világhírű. Honfoglaló őseink is már kiváló lótenyésztők voltak. A magyar nép lovas nemzet. Az elmúlt nagy világháborúban, de most is, a magyar huszár világhírré tett szert.

Rokona a *szamár*. Nálunk főleg a szegény ember tartja. Lassú és biztos járása miatt a hegyvidékek nélkülözhetetlen teherhordó állata.

A lónál jóval kisebb, színe szürke. Hátán és vállán kereszt alakú fekete sáv húzódik. A butaság jelképének tartják, pedig sok mindenre megtanítható. Igénytelen, az ételben nem válogat. Néha azonban makacs és csökönyös.

A ló másik rokona az *öszvér*. Teherhordásra használják.

III. Összefoglalás. A lóról tanultak összefoglaló áttisméltése; a számárról és az öszvérről mondottak összefoglalása.

A különböző lófajták szemléltetése. Vidékünkön milyen lófajta van elterjedve?

Miért fut olyan könnyen a ló? (Lábujjain fut = a versenyfutók is így futnak.)

1942. január 2. hete. (2 óra anyaga.)

Számolás és mérés.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Közönséges törték átalakítása tizedes törtékké és viszont.

Nevelési cél: A számolási gondolkozás és készség elsajátítása.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A törték átalakításáról tanultak felújítása és számonkérése. (Áltörtet vegyes számmá, vegyes számot áltörtté.)

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma arról, hogyan lehet a közönséges törtet átalakítani tizedestörtté és a tizedestörtet közönséges törtté.

II. Tárgyalás. a) *Közönséges törték átalakítása tizedesekké.*

Irjátok le azt a törtet $\frac{1}{2}$ tizedes tört alakban!

$$\frac{1}{2} = \frac{5}{10} \text{ tehát } \frac{1}{2} = 0.5.$$

Irjátok a következő törteket tizedes tört alakban:

$$\begin{array}{cccc} \frac{1}{4} = ? & \frac{1}{20} = ? & \frac{3}{4} = ? & \frac{12}{20} = ? \\ \frac{1}{5} = ? & \frac{1}{25} = ? & \frac{4}{5} = ? & \frac{8}{25} = ? \end{array}$$

Irjuk fel $\frac{7}{8}$ -ot tizedes tört alakban. Miután minden tört kijelölt osztás, végezzük el az osztást:

$$7:8 = 0.875$$

$$60$$

$$40$$

$$\text{tehát } \frac{7}{8} = 0.875.$$

Részletösszefoglalás. Közöséges törtet tizedes törtté úgy alakítunk át, hogy a közöséges tört számlálóját elosztjuk a nevezővel.

Változtassátok át a következő közöséges törteket tizedes törtké:

$$\begin{array}{cccc} \frac{3}{4} = ? & \frac{5}{16} = ? & \frac{49}{8} = ? & 5 \frac{1}{25} = ? \\ \frac{4}{5} = ? & \frac{1}{2} = ? & \frac{7}{25} = ? & 8 \frac{7}{20} = ? \\ \frac{5}{20} = ? & \frac{9}{20} = ? & \frac{7}{4} = ? & 12 \frac{5}{8} = ? \end{array}$$

Ha az osztást teljesen el tudjuk végezni, akkor 0 maradékot kapunk. Az ilyen tizedes törtnek *véges tizedes tört* a neve.

Változtassuk át tizedes törtté $\frac{8}{9}$ -et.

$$8:9 = 0.8888 \dots = 0.8$$

$$80$$

$$80$$

$$80$$

Változtassuk át $\frac{5}{6}$ -ot.

$$50:6 = 0.83333 \dots = 0.83$$

$$20$$

$$20$$

Ha az osztásnál folyton ismétlődő maradék marad, akkor a nyert tizedes tört végtelen, vagy másként *szakaszos tizedes tört*. (Lásd előbbi példát $\frac{8}{9}$).

Ha az ismétlődő számjegy közvetlenül a tizedes pont után következik, *tiszta szakaszos*-nak, ha azonban a szakaszt egy vagy több számjegy megelőzi, *vegyes szakaszos tizedes tört*-nek nevezzük.

Tiszta szakaszos tizedes tört pl. = 0.6

Vegyes szakaszos tizedes tört pl. = 0.5666.

Begyakorlás. Változtassuk át tizedes törtékké a következő tizedes törtet:

$$\frac{3}{5}, \frac{3}{4}, \frac{2}{3}, \frac{5}{7}, \frac{19}{22}, \frac{18}{49}, \frac{7}{30}, \frac{5}{16}, 13 \frac{7}{23}.$$

b) *Tizedes törtök átalakítása közöséges törtékké.*

Változtassuk át közöséges törtté 3.45-öt:

$$3.45 = 3 \frac{45}{100} = 3 \frac{9}{20}$$

Részletösszefoglalás. Véges tizedes törtet úgy alakítunk át közöséges törtté, hogy a tizedes számot leírjuk számlálól,

az alá pedig a megfelelő nevezőt és az így nyert közöséges törtet, ha lehet, rövidítjük (egyszerűsítjük).

Változtassuk át közöséges törtékké:

$$0.25 = ? \quad 0.32 = ? \quad 4.325 = ?$$

$$0.75 = ? \quad 0.12 = ? \quad 8.025 = ?$$

$$0.5 = ? \quad 5.04 = ? \quad 18.30525 = ?$$

Változtassátok át közöséges törtté 0.7-et.

$$10\text{-szeres értéke} \quad 7.777$$

$$\text{ebből } 1\text{-szeres értéke } 0.777 \text{ levonva}$$

$$\text{marad } 9\text{-szeres} \quad 7\text{—}$$

$$\text{tehát } 1\text{-szeres} \quad 7/9$$

Részletösszefoglalás. *A tiszta szakaszos tizedestört olyan közöséges törtté alakítható, melynek számlálója a szakasz, nevezője pedig annyi 9-es, ahány jegyű a szakasz.*

Változtassátok közöséges törtékké:

$$0.2 = ? \quad 0.45 = ? \quad 0.75 = ? \quad 0.814 = ? \quad 9.2905 = ?$$

Változtassuk közöséges törtté a következő vegyes szakaszos tizedes törtet: $0.83 = ?$

$0.83 \times 10 = 8.3$. Szorozzuk tízzel, így tiszta szakaszos tizedes törtet kapunk.

De $8.3 = 8 \frac{3}{10}$. Ezt most elosztjuk 10-zel (mivel előbb szoroztunk 10-zel) $8 \frac{3}{10} : 10 = \frac{75}{90}$, vagyis:

$$0.83 = \frac{83}{100} = \frac{8}{10} = \frac{75}{90} = \frac{5}{6}$$

Részletösszefoglalás. *Vegyes szakaszos tizedes törtet úgy alakítunk át közöséges törtté, hogy a számlálóba leírjuk a tizedest, kivonva belőle a szakaszt megelőző számot, a nevezőbe pedig annyi 9-est írunk, ahány számjegyből áll a szakasz és annyi 0-t, ahány számjegy a szakaszt megelőzi.*

Változtassuk közöséges törtté:

$$0.15 = ? \quad 0.31 = ? \quad 0.43 = ? \quad 0.797 = ? \quad 0.14864 = ?$$

III. Összefoglalás. Példákon begyakoroljuk a tanult átalakítást.

Ugyanebből a tárgykörből házi feladat.

1942. január 4. hete.

Földrajz.

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Afrika összefoglalása.

Nevelési cél: Földrajzi gondolkozásra nevelés.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A Kelet-Afrikáról tanultak összefoglaló átisméltése.

b) Célkitűzés. Tanultuk már Afrikának minden táját, foglalkozunk össze most az Afrikáról tanultakat.

II. Tárgyalás. (Közös megbeszélés alapján.)

1. Helyzete, felépítése és felszíne. Afrika a keleti föld-

gömbön fekszik. Északon és északkeleten beltengerek választják el Európától és Ázsiától. Ezzel a két világrésszel együtt az óvilág gyűjtőnevet viseli. Nyugaton és keleten óceánok határolják.

Háromszor akkora, mint Európa. Megközelítését tagolatlansága akadályozza. A legjobb öbleit északon találjuk (Gabsz- és Szidra-öböl), félszigete is csak egy van, a Szomáli háromszög. Míg Európa területének harmada, Ázsiának negyede esik a szárazföld tagjaira, addig Afrika óriási területének csak ötvenedrésze félsziget és sziget. Megközelítését a sivatagos, mocsaras, másutt ismét meredek partok is megnehezítik, a folyók pedig kevéssé tárják fel.

Lánchegysége az egyetlen Atlasz-hegység, ezért olyan egyhangú a táj. Az egész földrész nagykiterjedésű magasföld, amely régi idők óta pusztul. Északról dél felé magasodik, de a magasan fekvő területe is lapos. Hiányoznak a nagykiterjedésű alföldek is. A sokáig összefüggő alföldnek tartott Szaharát hegyhátak, hegyvonulatok és magasföldek osztják meg. Déli része hatalmas teknő.

2. *Éghajlata és vizei.* Afrikát derékban metszi az Egyenlítő. Mivel az éghajlat az Egyenlítőtől való távolságtól függ, az Egyenlítőtől északra és délre levő terület éghajlata ugyanolyan. Területének legnagyobb része a forró éghajlat övébe tartozik. Csak nyári évszaka van. A hőmérséklet mindenütt egyformán forró. Csapadék az Egyenlítőtől északra és délre fokozatosan fogy. Legtöbb esőt kap az Egyenlítő és annak közvetlen vidéke. Mindennap esik. Az évi csapadékmennyiség több mint 1 méter.

A felszínnel és éghajlattal szorosan összefügg vízrajza is. A magasföldön hatalmas lomha folyók fejlődtek ki. Medrük széles és gyakran szigetek tarkítják. Leghosszabb folyója a Nilus. A Földközi-tenger vízterületéhez tartozik. Legnagyobb vízterülete a Kongónak van, amely az Atlanti-óceán víztömegét szaporítja. Ugyanide torkollik a Niger, Szenegál és az Oranje is a Vaallal. Az Indiai-óceánba a Zambezi és Limpoon kívül csak kisebb folyók ömlenek.

Tavai közül legnagyobbak az Albert, Albert-Edward, Tanganyika, Nyassza, Viktória és a Csád-tó.

3. *Növény- és állatvilága, ásványi kincsei.* Az éghajlattal szorosan összefügg a növényzet. Ennek milyenségét elsősorban a csapadék állapítja meg. Ott, ahol a csapadék évi mennyisége több, mint 1 méter, mindenütt az egyenlítői őserdő terjedt el. Tőle északra és délre a szavannák övét találjuk. Ettől északra és délre a sztyepek zónája következik szegényes fűnövényzettel, ez a sivatagok övezete, amelyek különösen a földrész északi felén borítanak hatalmas területeket. A mérsékelt öv csapadékos tájain örökzöld bokrok és erdők uralkodnak. (Datolyapálma.)

Állatvilága rendkívül gazdag. A nagyvadak közül jellegzetesek az emberszabású majmok. A nagytestű állatok igazi területe a szavanna, amelyen megtaláljuk az elefántot, orrszarvút, vízilovat, a zsiráfot, antilop, gazella, zebra, a ragadozók közül a párdue, oroszlán, a hiéna és a sakál fordul elő nagy számban. A nagy folyók és tavak krokodilusoknak és a rendkívül változatos madárvilágnak adnak tanyát.

Ásványi termékei ma még csak kevésbé vannak feltárva. Az Aflasz hegységben foszfátot, a Szaharában só, a Kongó vidéken rezet, Dél-Afrikában aranyat és gyémántot találnak nagyobb mennyiségben.

4. *Lakossága.* Afrika lakóinak legnagyobb része a fekete vagy néger emberfajhoz tartozik. Északon a szudáni néger, délen a bantu négerek élnek. Nyelv és műveltség tekintetében a négerek között nagy a különbség. Egyesek nagyon műveltek, mások a kultúra legalacsonyabb fokán vannak. A vadászat mellett főképp gyűjtögetésből élnek. De vannak már földművelők is, míg a füves területen élők már állattenyésztők. Iparuk kezdetleges. Csak a fazekas és a kovácsiparban értek el számbavehető eredményt. Kereskedelmük csekély.

Vallásuk többnyire pogány. Városaik nincsenek. Kisebb-nagyobb falvakban laknak, amelyek sokszor önálló államot alkotnak. Dél-Afrika nyugati felét az alacsonyabb termetű busmanok és hottentották lakják. A busman vadász, a hottentotta szenvedélyes pásztor. Madagaszkár lakói a maláj emberfajhoz tartoznak.

A földrész északi felén a fehér vagy kaukázusi faj az uralkodó. Hozzá tartozik a hamita és a sémi népek tarka sokasága. A hamiták főbb csoportja az egyiptomi és a berber. A semiták Abesszíniában élnek. E két népcsoport főként az iszlám tanát követi. (Mohamedán.)

Külön csoport az európai bevándorlóké. Régebben első-sorban a rabszolga és az elefántesont vonzotta őket. Hosszú ideig csak a partvidéken maradtak. A mérsékelt éghajlat alatt nagyobb számú brit, hollandus és francia telepest találunk. Az európaiak kivétel nélkül keresztények. A négerek között szintén nagyon terjed a kereszténység. Az abesszíniaiak és a kopok pedig régóta ezt a vallást követik.

Afrika legnagyobb része gyarmatbirtok. Önálló állama ma már csak egy van: Libéria. Egyiptom angol érdekcsoportba tartozó névleg önálló állam, míg Abesszínia olasz gyarmat lett. Legnagyobb gyarmatbirtokuk a briteknek és franciáknak van. A franciáké Algir és Tunisz, Szahara és több kisebb gyarmat. A brit birtokok gyöngye a Délafrikai-Unio, amely juh-tömegeivel, arany- és gyémántmezőivel a brit nemzetgazdaság fontos erőforrása. A negyed-Európai Belga-Kongó még a jövő területé. Portugál birtokok Angola és Moszambik, olasz bir-

tokok Tripoli, Barka, Eritrea, Szomáli föld és Abesszinia, Spanyol gyarmatbirtokok Presidios, Rio de Oro, Spanyol Marokkó.

III. Összefoglalás. Vezérszavak alapján.

Afrika helyzete, felépítése és felszíne.

Éghajlata és vizei.

Növény- és állatvilága, ásványi kincsei.

Lakossága.

Politikai felosztása.

1942. január 3. hete.

Egészségtan.

VII. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Érzékszerveink működése és védelme.

Nevelési cél: Egészségünk megóvása.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. Az emberi testről tanultak felújítása és összefoglalása.

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma érzékszerveinkről s azok védelméről.

II. Tárgyalás. a) *A látás szerve.*

A szemgolyó, hogy ütés ne érhesse és minden bántódástól védve legyen, puha zsírszövetbe zárva, a csontosfalú szemgödörben fekszik. A szemöldök a homlokról lecsurgó izzadságot tereli el a szemtől. A szemhéjak és a pillaszőrök pedig a behulló portól, beröppenő rovaroktól óvják. A szem védőkészülékeihez számítjuk még a könnymirigyeket is.

A szemgolyó folyékony és kocsonyás, átlátszó anyagokkal megtöltött hólyag, melynek falát három rétegben egymásra boruló hárttyák alkotják. Legkívül van az erős, vastag *ínhárttya*, másképp: szemfehére; ezen belül az erekben dús és sok fekete festéket tartalmazó *érhárttya*; legbelső rétege a szem fényérző része, hol a látóideg rostjai szétterülnek. Ez az *ideghárttya* vagy *recelhárttya*. Hogy a fény bejuthasson a szem belsőjébe, elől az átlátszatlan inhárttya helyét az átlátszó *szaruhárttya* foglalja el. Ennek felületén, mint egy domború tükrön, csillog az ember *szemé-fénye*. A szaruhárttya mögött a színes *szívárványhárttyát*, vagy szemcsillagot látjuk. Ez adja meg a szem színét. Közepén köralakú nyílás van a fényugarak bebozcsátására, ez a feketének látszó szembogár vagy *pupilla*. A szívárványhárttyában rejlő síma izmok megsűkítik vagy kitágítják a pupillát. Ezzel a szem akaratunktól függetlenül szabályozza a bejutó fény mennyiségét. Minél nagyobb világosság éri a szemet, annál inkább megsűkül a szembogár; sötétben ellenkezőleg kitágul.

A pupilla mögött van a ruganyos, átlátszó *szemlencse*.

A szemgolyó belsejét a szemlencse mögött a kocsonyászerű, átlátszó *üvegtest*, a lencse előtti szemcsarnokot pedig a víztiszta *csarnokvíz* tölti ki.

Elöl a szemhéjak belsejét bélelő finom nyálkahártya az ú. n. *kötőhártya*, ez áthajlik a szemgolyóra is.

Az ideghártyának legélesebben látó része az ú. n. *sárga folt*, a pupillával éppen szemközt van. Viszont a látóideg belépeése helyén a szemnek nincs látóképessége. Ez az ú. n. *vakfolt*. Csak azokat a tárgyakat látjuk, amelyeknek képe — mint a fényképező gép érzékeny lemezén — az ideghártyára rajzolódik. Ez a kép ingerli a látóideg végét, amiről a látóideg viszi meg a jelentést az agyvelőnek. Ha a kép éles, akkor a tárgyat is élesen, tisztán látjuk.

Távoli tárgyról a szembe jutott fénysugarak éppen az ideghártyán egyesülnek éles képpé. De éppoly jól látunk közelbe is, mert a szemünk a közeledéshez is tud alkalmazkodni: a szemlencse erősebben kidomborodik s most a közeli tárgyak képét veti élesebben az ideghártyára. Öregkorára az épszemű ember is messzelátóvá lesz, mert a lencse ruganyossága egyre csökken s ezzel az alkalmazkodás is egyre tökéletlenebb lesz. Ilyenkor az ember szemüvegre szorul. Ez az öregkori messzelátás a 40-es években kezd észrevehetően mutatkozni.

Akinek a szemgolyója a rendesnél rövidebb, már gyermekkorában messzelátó és domború szemüvegre szorul. Akinek ellenben a rendesnél hosszabb, megnyúlt szemgolyója van, közellátó: s ennek a távolbanezéshez homorú üvegre van szüksége. Szemünket a látni kívánt tárgyra a szemizmok irányítják. A kancsalság mindig hibásatlátású szemben fejlődik ki.

Látással szerezzük meg ismereteink nagyobb részét, ezért látásunk elvesztése szerencsétlenné tehet. A színvak ember jól látja ugyan a tárgyakat, de színüket nem úgy látja, mint az éplátású. Legtöbb színvak a piros színt nem látja pirosnak, hanem összetéveszti szürkével, zölddel is.

Nagyon kell vigyázni szemünkre. Óvjuk mindentől, ami megerőltethetné. Erőlteti szemünket az olyan munka, ami közeledésre kényszerít. Az apró tárgyakkal való foglalkozás szemrontó. De rontja a szemet a gyenge vagy rossz világítás is. Azért a szemet különösen foglalkoztató minden munkát napal és jó világos helyen végezzünk! Íráshoz, rajzoláshoz, kézimunkához mindig úgy ülünk, hogy a fény balfelől essék. Ha szemünket közeledéssel járó erőlködéstől óvni akarjuk, 25–30 cm-nél közelebről sohase nézzük a tárgyakat. Csak olyan szemüveget viseljünk, amelyet az orvos írt elő. Ártalmára van a szemnek a túlságosan erős, vakító fény is. (Napszemüveg.) Munka után a szemnek is pihenőre van szüksége. Poros, füstös levegő a szem megerőltetése szemhurútot okozhat. Csak ártunk vele, ha a szembe hullott port dörzsöléssel akarjuk onnan eltávolítani. Sokkal jobb ilyen esetben langyos vízzel csordultig töltött pohárra hajtva szemünkkel néhányszor belepislogni a vízbe. Ha azonban ez sem vezetne célra, tartsuk be szemünket tiszta kendővel s haladéktalanul forduljunk orvoshoz.

A szem betegsége a szürkehályog. Ilyenkor a szemlencse vesztí el átlátszóságát. Ha a hályog megérett rá, orvos leoperálhatja a szemről az elszürkült lencsét. Veszedelmesebb a zöldhályog (glaukóma). Gyakran igen erős főfájással kezdődik s néha igen rövid idő alatt elvesztheti teljesen látását.

b) *A hallás szerve.* A hallás szerve a fül, három részből áll: külső-, középső- és belső-fülből.

A külső fül a porcogósvázú *fülkagylóból* és a *hangvezető csőből* áll. Ez a fülnyílással kezdődik: belső végét a ruganyos dobhártya választja el a középső fültől. A külső fülben szokott felgyülemelni a fülzsír, amelynek az a rendeltetése, hogy lágyan tartja a dobhártyát s tőle a fülbe került port és apró rovarokat távol tartja.

A középső fület a levegővel töltött *dobüreg* alkotja s három hallócsontocska van benne: a kalapács, üllő és a kengyel. A dobüreget csak vékony csontocska választja el az agyvelőtől. A fül belső szakaszával határos csonton két ruganyos finom hártyával benőtt „ablak” van. Az egyik kerek, a másik hosszúka és a kengyel talpa nőtt hozzá, a kalapács viszont a dobhártyához nőtt.

A belső fület tekervényes ürege miatt útvesztőnek (labirintnak) nevezik. Részei: az előcsarnok, a három félkörös *ívjárat* és a *fülesiga*. A belső fül üregét víztiszta folyadék tölti ki. A fülesiga húrocskái nyugvó hallósejtekben végződnek a hallóideg végső szálacskái.

A hallás úgy történik, hogy a fülkagyló a hangvezető csőbe tereli a hanghullámokat. Ezek megrezegtetik a dobhártyát s ezzel együtt a hallócsontocskákat is. A kengyelről a rezgés átterjed a belső fül folyadékára, erről a fülesiga húrocskáira. A félkörös ívjáratokban — amelyeknek a halláshoz semmi közük nincs! — van az egyensúlyozásra szolgáló szervünk.

Ismereteink másik nagy részét fülünk útján szerezzük. A süket gyermek nem tanul meg beszélni, hanem süketnéma marad. A nagyothallás és a sükettség sok örömtől, élvezettől fosztja meg az embert. Éppen ezért fülünket is óvnunk és ápolnunk kell.

Akinek fülét sérülés, vagy megbetegedés éri, könnyen nagyothallóvá lesz, sőt meg is süketülhet. Aki pedig abban a korban süketült meg, amikor még nem tanult beszélni, az süketnéma marad. Aki nem mossa rendszeren a fülét, annak a hangvezető csővét a fülzsír teljesen eldugaszolhatja. Viszont nagyon helytelen és veszedelmes a fül belsejében fülkanállal, hajtűvel s más effélével vájkálni. Gyakran okoz fájdalmas gyulladást, sőt a dobhártyát is átszakíthatja. Ha valami a fülünkbe került, haladéktalanul menjünk az orvoshoz s ne is próbáljuk meg azt magunk kivenni, mert könnyen még beljebb szorítjuk s a dobhártyát is megsérthetjük.

De megrepedhet a dobhártya arculütéstől is, vagy ha hir-

telen váratlan hang éri erősen. Ezért még tréfából sem szabad másnak fülébe kiáltani, vagy a füle mellett hirtelen erős hangot hallatni. Akinek a füle fáj, folyik vagy zúg, forduljon mielőbb orvoshoz.

(A szaglás szerve, az ízlés és tapintás szerveiről a következő órán beszélünk.)

III. Összefoglalás. A szem részei, a szem ápolása; a fül részei és a fül ápolásáról beszéltek vezérszavakban való összefoglalása és leírása.

MESEDÉLUTÁN.

— Téli világ. —

Iskola a pusztán.

Fehér út van a magas fák között. Hol homokos, hol pedig szikes. Ez az út az iskolához vezet, a pusztai iskolához. Mert manapság már a pusztai lakók sem lehetnek el iskola nélkül.

Az iskola udvara szikkel van kitapasztva, száraz időben kemény és egyenletes, esőben csúszós. Az udvar körül van a tanító gazdasága: a méhes, az ól, a virágoskert, továbbá a földecske, amely kukoricácskát és búzácskát terem, valamint cirókot is, amely seprőnek igen alkalmas. A tetőn gólya lakik, rendszerint a kéményen, amelyhez a fészket dróttal szokás odakötni, hogy a szélvihar el ne érje. Az útra forduló részen a harangláb áll, benne a fiókharanggal, melynek a szava libegve száll szét a tanyaházak barna tetői fölött s a jegenyefák, akácok meghajlítják előtte koronájukat...

Nagy darab földnek központja az iskola. Ott tanulja a tudományt a sok kis pusztai ember, lábolván télen a hó tetején a tanító úr elébe. A széles búzavetések, a végeláthatatlan kukoricások, zöld legelők között a művelődés első, kezdetleges pontja: az iskola

Nem az, ami a városi, sem nem az, ami a falusi, hanem ez egy egész elütő valami. Építenek a táj közepén egy házat, abba jön a tanító s utána következik a puszták kicsinyei. A Janesik, Pisták, Miskák, Pannik. A tanítás nem úgy megy, mint máshol. Nyáron a földből kell a tudományt szereznii itt, nem könyvből. A nagyobbacska a ház körül segít, vizet hord a dolgozó szülőknek, az apróbb libát őriz és malacot. Azután a kis kezek részére is akad tavasztól ősziig a tanyákon mindig foglalatosság. Iskola ott csak akkor van, mikor a dolog megszűnik, mikor megjön a borongós idejével az ősz és csatakos lesz az avar. Tart azután télen át késő tavaszig, mikor újra

rügyet vet a faág, a gólyák hazatérnek külföldi útjaikból és az ő kelepelésük véget vet az iskolának.

Egy terem van csak, amelyben tanulnak, mert minden osztály egyetlen tanító alatt áll. Mikor a harmadik osztályt tanítják, az első hallgatja mindazt, de meg a harmadik is az elsőt. Ezzel ők igen megvannak elégedve s az iskolában jól is igyekeznek.

Kora reggel indul meg már a tanyából az apró gyermek, vászonzacskóval a vállán, amelyben a könyve, a táblája, irkája meg az étele van. A kezében pedig nagy bot az ebek ellen, mert sok útat kell tenni az iskoláig és télen a mezőségek kutyái mérgesebbek.

A kicsike, csizmás magyaroknak minden lépése, amit az iskolába tesznek, harc a kultúráért. Nézttem az apraját eleget, amint a nekik térdig érő hóban a téli reggel szűrkeségében, kezükben a bottal, ballagtak a távoli iskola felé, hogy megismerkedjenek az ABC alapelemeivel. Az őszi szélvihar csatakájába, vizes tarlókon, ugarokon keresztül mennek, kiki olyan ruhában, amilyen éppen van. Bizony ott a tanítás nem mindjárt azzal kezdődik reggel, hogy no most következik Béla királyunk története, hanem előbb nedves lábbelijüket kell szárítgatni, a fagyot engesztelni a kis testekből és sütögetni az apróknak hozott szalonnát, mert az így igen melegít. A kenyér pedig forró zsírába mártva, ha só is van hozzá, valami pompás eledel.

A ruhák sem valami híresek, amelyekben a gyermekek jönnek. Nem mindenkinek telik odakint a drágára, hanem a télikabátot valamely kendő képviseli, amit átkötnek otthon a Jancsi derekára furfangosan, hogy az eltakarja kis mellét, a hátát, de még a nyakát is meg tudja óvni a belehulló hótól. Azt persze az iskolában le kell oldani, mert ott meleg van. Visszamenet a tanító köti fel neki vagy a felesége. Akkor aztán nekivág az alkonyuló délutánban a gyermek a hómezőknek s megy, megy mígnem hazaér, hogy holnap megint jöjjön. Már hiába, ott ez így van, mert nem lehet másként. A városi gyermek belehalna az ilyen utazásba, amit ezek az apróságok naponként megtesznek, hogy a pusztai iskolájában tanulhassanak.

A tanulás sem olyan, mint másutt, mert innen nem szaladnak délben haza a mamához, hanem kiki előveszi a maga tarisznyáját, kis bicskáját s abból falatoz, amit hozott. Akinek olyasmit adott az anyja, hogy azt meg lehet melegíteni, meg is melegítik a tanító tűzhelyén, a többi pedig kolbásszal s egyéb disznóból való étellel él, ha van neki. Nem mindenkinek jut ez. Nem egy csak egy karéj kenyeret hoz ebédre, de azért az is jól esik nagyon s ahogy megvult az ebéd, folytatják a tanulást ott, ahol abbamaradt.

Nem kell gondolni, hogy valami elhagyatott helyek ezek az iskolák, bár a pusztában sokfelé van ilyen is. Szeged hatá-

rában már harmincon felül van a számuk, rendes és példás valamennyi. A dolgozatokon, amiket büszkén mutogat föl az arra járóknak a tanító, elesodálkozik, aki látja. A nagyob-bacska fiúk, akik az év nagyobb részében a vasvillával, fej-szével dolgoznak, akik már hozzá tudnak nyúlni minden dolog-hoz, micsoda szép rajzokat csinálnak! Hát az irkák! Hát a hím-zések! A Jutkák, Pannik és Terkák a tanító feleségétől tanul-ják a varrás tudományát s a kis barna kezek öltögetése nyo-mán cifránál-cifrább virágok fakadnak a vásznon.

A tágas, nagy mezők végtelen csöndjében a művelődés legelső lépcsője az ilyen ház. Letett már régen a pusztalakó arról, hogy fiából az legyen, mint az apja. Azelőtt azt tartot-ták, csak annyit kell tudni, hogyha vesz vagy elad a városban, meg ne csalhassák. Ma jónevű ügyvédek, mérnökök, orvosok vannak, akik így a hóban másztak az iskolába az alapvető tudományokért. Az még nem régi történet, hogy egy városi tisztviselő valamely hivatalos ügyben járván a tanyák között, az útfélen egy gyermeket talált, aki birkát őriz. Ugyan nem nagyon, mert hasonfekve valami papiroson babrál. A tisztvi-selő látja, hogy krajeáros festékkal, lósörényből csinált ecset-tel a papírra nyulakat füstöget, amelyek a salátát eszik s egy pirosruhas irgalmatlan nagy katona a papiros szélén ezen bosz-szankodik.

— Hát te mit csinálsz?

— Hát ezt, e!

— Hol tanultál, te, festeni?

— Hát — mondta a gyerek — arra messze, ahol az a há-rom jegenyefa van, az iskolában.

A gyerek ma Münchenben végzi a festőművészeti iskolát, szép tehetségű és reményre jogosító fiatalember. Így haladnak előre, akik onnan kikerülnek. Persze nem mind. A nagyobb része künn marad a tanyák között s emberré növekedvén, maga helyett a fiát küldi a tanító úr elébe.

Minden változik, formálódik, halad, csak éppen az öreg tanító marad, aki annakelőtte volt. A haja megőszült, arca piros, de ráncokat vet, a szemefénye is fogyatkozik, azonban kedve és vidámsága a régi maradt. A fizetés bármilyen kevés, egy hosszú élet alatt olyan helyen, ahol nem lehet a pénzt elkölteni, valamicske mégis csak marad belőle s gond nem láto-gatja a házat, amelynek a tetején gólya, az ereszek aljában fecske lakik s nyáron döngve röpködik körül a méhek. A ke-véssel megelégedő boldogok élete ez; nyugalom, csend és egy-szerűség a tanyák barna népe között, amely mind az ő kezei alól került ki s környezi tisztelettel jártában-keltében és invi-tálja a disznótorokra télen vagy pedig szalonnával tiszteli meg, amit maga a gyerek hoz nagy cipekedve, mondván:

— Ezt mög a tanító úrnak küldik a szülémék e!

— No ezt okosan tették — gondolja a mester — s a táblához állván, számokat húzgál fehér krétával.

A puszta jövőendő emberei szótlan hallgatják, amint beszél.

— Következik pedig a negyedik művelet: az osztás...

Odakint teljes csendben van minden, hó fekszik a határon, a nagy némaságban a határ aludni látszik. Olyan, mintha semmi más nem volna a kerek világon, mint éppen csak a negyedik művelet, vagyis az osztás, amelynek megismerésével hatvan gyermek agya foglalkozik a havas puszta közepén.

(Tömörkény István.)

Hol járnak a mi vándormadaraink ?

Fiumétől délkeletre négyórányira, a tengerből magasan nyúlik föl egy minden oldalról megközelíthetetlen sziklasziget, amit a vidéken *Zétz*-nek neveznek.

Ez a *Zétz*, a *sirályok szigete*.

Tavaszon és őszön vendégei vannak a *sirályok szigetének*, a költöző madarak, hogy megpihenjenek a nagy tengeri út után vagy előtte.

A sirályok szigetén nem fenyegeti a madarakat semmi veszedelem. Bátran megpihenhetnek. A sirályok szívesen látják madártársaikat.

Most is meg van telve a sziget minden sziklája. Itt üdvözik egymást a különböző helyekről jövő költöző madarak.

Bezzeg van nagy öröm. Édes a viszontlátás. Szárnyaikkal legyezgetik egymást, fejüket összedugják. (Ez az üdvözlés náluk.) Vége-hossza nincs a kérdezősködésnek. A *varjú*-félék csak csognak legtöbbit, mert nekik az már szokásuk. Most is ők kérdezősködnek:

— Honnan jöttök?

Nosza, előugrik egy nagyon tarka-barka öltözetű madár: fejtetője, tarkója, homloka fekete-barna, szeme mögött a tarkója felé húzódó kirívó fehér sáv van, pofái tarkák és nyakának alsórésze csokoládészínű, fehér foltokkal behintve, begye és mellének felsőrésze sárgás rozsdabarna, alsó teste közepén fehér, fekete cikázással. És megszólal nagy csörögve:

— Kreek, kneek, krlaab! Én a *bőjti* vagy *csörgőruca* vagyok, Afrikából jövök, ahol a tél is meleg.

— Hát te, gólya koma, honnan jössz?

A gólya ránt egyet fehér mellényére vett fekete kabátján, hosszú nyakát kiegyenesíti fölfelé, fejét hátrafordítja, úgy hogy tarkója a vállát érinti, s azután csöndesen visszahajtja, közben ezt kelepelve:

— Dél-Afrikából jövök, ahol együtt voltam *fekete gólya* testvéremmel, onnan lementünk Indiába, abba a gyönyörű meseországba.

— Szebb, mint a mi országunk?

— Fű, fa, virág díszesebb, a levegő illatosabb, a madarak színesebbek, az erdők lombosabbak.

— Akkor miért jössz vissza?

— Mert mégis csak ez a legszebb ország, ahol én születtem és felnőttem. Nekem ez a hazám. Az a kis nádasház az Alföldön, melyen az én bozontos fészke van, kedvesebb nekem, mint az indiai királyok aranyos palotája. Hiába szállok el verőfényes délre, csak hideg az a hely, hol a szeretet nem melegít. A márványpalota nem ad nekem puha fészket! De az én falumban, az én édes falumban minden szalmásházon, minden nádasházon és minden kéményen, a szalmaboglyán is, a kiszáradt fa ágán vagy a zöld lombok törzsén jut nekem egy kis hely. Ott szeretnek, tudom, várják is jöttömet; hozok nekik tavaszt, verőfényes időt, erdőre, bokorra, az egész mezőre nyíló virágokat. S aztán, ha megint útra kell mennem, megsiratnak, a virág elhervad, a falevél megsárgul s reszketve földre hull.

— Miért mégis el mégis?

— Ez az én végzetem, mert télen nem találnék itt semmi táplálékot. Pedig jobb szeretnék közöttetek élni, hogy itt tölthessem el mind a hatvan évet, mely leghosszabb idő a gólya életében.

A *tarka varjú* pedig odaszól a sirályoknak:

— Ti sirályok! Hallottátok, mit beszél a gólya a hazaszeretetről? Mikor ott kóvályogtok a fiumei kikötőből elinduló kivándorlóhajó körül, mondjátok el ezeket a kivándorlóknak; mondjátok meg nekik, hogy az idegenben nem lesznek boldogok, térjenek vissza hazájukba! Adjátok át ezt a hírt azoknak a festvéreiteknek, akik ellepik a szőke Dunát vagy a csendes Tiszát vagy az alföldi nádasokat, hadd hirdessék azok is mindenfelé, hogy mindenki csak szülőföldjén lehet boldog s aki otthagya, az is visszavágyik és térjen is vissza!

— ŰŰ-prumb, ü-prumm, üü-umb! — kiáltja el magát egy vastag, bömbölő hang. — Sokan megijednek, míg csak a tarka varjú föl nem világosítja őket:

— Csak csendesen, atyámfia! Hiszen nem valami veszedelmes állat az, akitől ez a vastag hang ered.

— Az biz' csak a *dobosgém*, bikagém, muszkagém s nagy hangja miatt közönségesebb neve: *bömbömbika*, vízi bika, nádi bika. A falusi gyerekeket, akik a rét körül járnak, gyakran megijeszti, kivált az apró pásztorokat. Meg se kértem tőle, úgyis tudom, hogy Kínából jön.

Most előlép egy gyönyörűséges hófehér madár, hasonló nagyságú a gólyához, csak hogy karesúbb és a fején nincsenek bóbitatollak.

— És te nemes *kócsag*, hófehér ruhában, dísz a réti madaraknak, mondd, merre jártál a télen? — szólítja meg a varjú.

— Kráh-ráh — felel az, — Indiából jövök, de voltam Afrikában is...

— Milyen gyönyörű tolla van! — csodálkozik a csóka.

— Szép és becses is — világosítja fel a varjú. — Hajdan nem volt szabad kócsagtollat viselni másnak, csak a fejedelemnek. Később a főuraknak is megengedték ezt, majd átszállott a kócsagtoll viselésének joga a nemesekre. Most azonban viselheti mindenki, akinek elég pénze van hozzá, mert jól meg kell az árát adni.

— Én meg az *örvösgalamb* vagyok — suhan elő egy jókedvű madár. — Ázsiából jövök! Bejártam azt majdnem egészen, hogy fölkeressem-kutassam a *magyarok őshazáját*.

— És megtaláltad?

— Nem egészen, hanem Dardsilingben egy sírkőre bukkantam, melyre ez volt fölírva: „Kőrösi Csoma Sándor, 1842“.

— Ki volt az? — kérdi a csóka.

— Hon-hu-huhu-hon-hu-hu! — kacag föl az örvösgalamb. — Hát te még azt sem tudod? Az a székely ember, aki szintén a magyarok ősi lakóhelye után kutatott s ott érte a halál.

— Milyen okos ez az örvösgalamb! — csodálkozik a csóka.

— Nem hiába — mondja neki a varjú — sok világot bejár, aztán atyafia a *postagalambnak* s azt állítja, hogy egyenesen a Noé galambjától származik.

De előugrik a seregély és a kérdést megelőzőleg mondja:

— Sohse kérdezzétek, merre jártam, honnét jöttem: elégedjetek meg azzal, hogy itt vagyok s a hernyókeresés idején megtisztítom a fákat.

— És a szőlőskertekben szőlőérés idején megcsipkeded a fürtöket — folytatja a csóka.

A seregély egy megvető tekintetet vet a kis csókára, mert hát nem mindenki szereti az igazmondást s aztán elvegyül a többi madarak közt.

De előlép lassan, méltóságosan egy gólyanagyságú, de annál sokkal csinosabb termetű, hamvasszürke madár. A szép, címeres madárhoz még a varjú is tisztelettel szól:

— Mondd meg végre te, a mezőség díszé, szép *daru*, mely országokon jöttél keresztül?

— Bocsáss meg — válaszolt a daru —, hogy kérdéseidre nem felelhetek. Mert bizony magad sem tudnád megkülönböztetni az alattad elmaradó országok határait, ha te is hét kilométer magasságban repülnél a föld fölött, mint mi szoktunk, midőn közülünk a vezért élünkre állítva, ék alakban szeljük át a levegőt, vidáman lekurjongatva a minket alig látó mezői munkásokra.

— Hogyan látod meg mégis hazádat?

— Mert szívem vezérel haza, a délibábos rónára.

A vendégek kipihenvén magukat, búcsút vesznek a barátságos sirályoktól s odahagyják a sirályok szigetét, hogy a tün-

déri színváltozású magyar tengert, a kedves, szép Fiume babérerdeit és ciprusfacsportjait elhagyva, az ijesztő Karszt-hegységen keresztül eljussanak az ő kíváncsatos hazájukba, a Duna-Tisza vidékére és a bérces Erdélybe.

(K. Nagy Sándor.)

A TÉLI ESTÉK.

Hova lett a tarka szivárvány az égről?
Hová lett a tarka virág a mezőkről?
Hol van a patakszaj, hol van a madárdal
S minden éke, kincse a tavasznak s nyárnak?
Oda van mind! csak az emlékezet által
Idéztetnek föl, mint halvány síri árnyak.
Egyebet nem látni hónál és fellegnél;
Koldússá lett a föld, kirabolta a tél.

Olyan a föld, mint a vén koldús, valóban,
Vállain fehér, de foltos takaró van,
Jéggel van foltozva, itt-ott rongyos is még,
Sok helyen kilátszik meztelen teste,
Ugy áll a hidegben s didereg... az inség
Vastagon van bágyadt alakjára festve.
Mit csinálna kinn az ember ilyen tájban?
Mostan ott benn szép az élet a szobában.

Áldja Istenét, kit Istene megáldott,
Adván néki meleg hajlékot s családot.
Milyen boldogság most a jó meleg szoba
S meleg szobában a barátságos család!
Most minden kis kunyhó egy tündérpalota,
Ha van benne rakni a kandallóra fát,
S mindenik jó szó, mely máskor csak a légbe
Röpül tán, most beszáll a szív közepébe.

Legkivált az esték ilyenkor mi szépek!
El sem hinnétek tán, ha nem ismernétek.
A családfő ott fenn ül a nagy asztalnál
Bizalmas beszédben szomszédal s komával;
Szájukban a pipa, előttiük palack áll
Megtelve a pince legrégibb borával;
A palack fenekét nem lelik, akárhogy
Iparkodnak... újra megtelik, ha már fogy.

Kínálgatja őket a jó háziasszony,
Ne félj, hogy tisztéből valamit mulasszon,
Hej, mert ő nagyon jól tudja, mit miképp kell,
A kötelességét ő jól megtanulta,

Nem bánik könnyen a ház becsületével.
 Nem is foghatják rá, hogy fösvény vagy lusta,
 Ott sűrög, ott forog s mondja minduntalan:
 „Tessék szomszéduram, tessék szomszéduram!”

Azok megköszönik s egyet hörpintenek
 S ha kiég pipájok, újra rátöltenek...
 És mint a pipafüst csavarog a légben,
 Akkép csavarognak szanaszét elméik
 És ami már régen elmúlt, nagyon régen,
 Összeszedegetik, sorra elregélik.
 Akitől nincs messze az élet határa,
 Nem előre szeret nézni, hanem hátra.

A kis asztal mellett egy ifjú s egy lányka,
 Fiatal pár, nem a múlt időt hányja.
 Mit is törődnének a multtal? Az élet
 Előttük nagyon még, nem a hátok megett;
 Lelkők a jövődő látkörébe tévedt.
 Merengve nézik a rózsafelhős eget.
 Lopva mosolyognak, nem sok hangot adnak,
 Tudja a jó Isten, mégis jól mulatnak.

Amott hátul pedig a kemence körül
 Az apró-cseprőség zúgva, zsi bongva ül,
 Egy egész kis halom kisebb-nagyobb gyermek
 Kártyából tornyokat esinál... épít, rombol...
 Űzi pillangóit a boldog jelennek,
 Tegnapot felejtett, holnapra nem gondol, —
 Lám, ki hinné, mennyi fér el egy kis helyen,
 Itt van egy szobában mult, jövő és jelen!

Holnap kenyérsütés napja lesz, szítál a
 Szolgáló s dalolgat, behallik nótája.
 Csikorog a kútgém ott kinn az udvaron,
 Lovait itatj a kocsis éjtszakára.
 Húzzák a cigányok valami víg toron,
 Távolról hangzik a bőgő mormolása.
 És e különféle zaj ott benn a szobába.
 Összefoly egy csendes, lágy harmóniába.

Esik a hó, mégis fekete az utca,
 Nagy vastag sötétség egészen behúzta.
 Járó-kelő ember nem is igen akad,
 Egy-egy látogató megy csak hazafelé,
 Lámpája megvillan az ablakok alatt
 S fényét a sötétség hirtelen elnyelé.
 Eltűnik a lámpa, a benn lévők pedig
 Buzgón találgtják: vajjon ki ment el itt?

(Petőfi Sándor.)

Kötelesség.

Szilveszter estéje volt.

Tíz órakor lefektették Andorkát. Mikor már ágyban volt, odasuhogott hozzá édesanyja és megcsókolta szemét és homlokát. A szülők elmentek nagyapóékhoz, mint minden esztendőben, Andorka pedig nagyot alszik.

Amint egyedül tudta magát a sötét és néma házban, öreges rendszeretével símára paskolta a vánkösát, nyakába húzta a meleg paplant és nagyhirtelen beleszédült az álom lágy és sötét vermébe.

Egyszerre felriadt álmából. Olyan éber volt, mintha soha nem aludt volna. A szívében egy rémült kérdés kiabált: Mi van a kis Pepkóval?

Pepkó a kis kanári madara. Karácsonykor kapta nagyapótól.

— Magad fogod etetni, magad fogod itatni — mondta nagyapó. — A gyönyörűség a tied, legyen tied a kötelesség is.

Ez a furcsa, száraz szó: kötelesség, melyet olyan keneteljes arccal ejtettek ki az öregek, büszkévé tette Andorkát.

Az első napokban persze gyöngyélete volt Pepkónak. Bőven tartották minden földi jóval. Kis gazdája órákon át ott üldögélt drótháza előtt és hallgatta gyöngyöző énekét. Valami titokzatos, boldog izgalom remegtette meg a parányi kis állatot, ha elcsattogta a maga mondókáját. Meglátszott rajta, hogy megmámorosodik a tulajdon hangjától. A trillái tündöklő tavaszi verőfényre, karesú fákról hulló virágese, acélkék égen vitorlázó aranyfelhőkre emlékeztették Andorkát. Az első napokban gyöngydolga volt Pepkónak.

Azután, no igen, aztán befagyott a tó és hullott a hó. A gyerekek szánkóztak és hóvárakat építettek. Mikor is kapta Pepkó az utolsó kendermagot? Tegnap! Dehogy, — tegnap csak akart neki adni, de nem adott, mert koresolyázni mentek... Ma is akart neki adni, de aztán közbejött valami... Este megint gondolt rá, de —

A fiú ott feküdt ágyában és nyitott szemmel bámult a sötétségbe. Kötelesség, kötelesség... Egypárszor ismételtette magában ezt a szót, közben valami furcsa penészsízt érzett a szájában. Felkeljen? Megetesse most? A madár a folyosón van s ott hideg kövekkel van kirakva a padló. Éjjel pedig nem is eszik.

Tehetetlenül és szégyenkezve feküdt a meleg takaró alatt. És ravaszul vigasztalta magát: én kis fiú vagyok, ostoba kis fiú, én nem tudom, mi a kötelesség. Talán kötőfék, melyet kenderkötélből fontak.

Ugy érezte, hogy kihúzta fejét a kötőfékből és furfangos mosollyal az arcán elszunnyadt.

Az óra ütött. Érces hangja hosszan zümmögött a homály-

ban. Andorka hirtelen felpattant az ágyában. No most történni fog valami! Valami rettenetes! A kötél ott van a nyakán és szorítja, szorítja...

Történt is valami. Hosszú, gyöngyöző madáresicsergés fúródott bele a homályba. Oly kimondhatatlan édes és szomorú trilla volt, hogy a fiúnak összefacsarodott a szíve. A kanári énekelt sötét éjjel. Pepkó szólítja a gazdáját.

Megint nehéz, fekete csend borult a lakásra. A fiú kidugta egyik lábát a paplan alól. A másikat is. Gépiesen felkelt és kitípett a hálószobából. Végigment a nagy szobán. Érezte meztelen talpai alatt a folyosó hideg kőlapjait. Megállott és a sarok felé fordult. Ott kell lennie, ott... Néma sötétség.

A hideg kőlapok lassan melegedni, majd izzani kezdtek. Valahonnan nagy távolságból halk zsongás hallatszott. Ez a hang a patak csobogására, az erdő suttogására, a szél zizegésére emlékeztette a fiút. S amint a füle betelt harmóniákkal, a szeme is látni kezdett a sötétségben.

A madárház derengő, zöld szentjánosbogár-fényben világított. Pepkó ott feküdt a hátán, tátott csőrrel, üveges szemmel, holtan. A drótrácson kívül különös alakok mozogtak. Parányi alakok, melyeknek halvány emberarcuk és szomorú szemük volt. Körülvették a madárházat és csendesen hullámozva lebegtek, mint a hínár a vízben.

A zsongásba suttogó beszéd vegyült.

— A teremtés bájos csodája volt!

— Egy tarka virág, mely repülni tudott és énekelt!

— A hangja üde volt, mint a patak gyöngyöző, vize!

— Édes, tüzes, mint a tavaszi verőfény!

— Csapongó, mint egy arany szítakötő!

— Parányi szívének gazdagságából mindenkinek adott!

A zöld fény ellobbant és erre elhalt a zsongás. De aztán megint felpislant és újból szólt.

— Meghalt és vele ezer dal halt meg!

— Megölték és vele ezer dalt öltek meg!

— A világ szegényebb lett ezer dallal!

— Mit érdemel a dalok gyilkosa?

— Soha, soha se halljon többé madárdalt!

Aztán végleg néma sötétség borult a folyosóra.

Künn kutya ugatott. Kules csattogott. A hazatérő szülőket rémület fogta el, midőn a kis fiút ott találták a hideg folyosón. Szepegve állott a sarokban, egy ingben, mezítláb. Nem ismert meg senkit, nem válaszolt senkinek, csak egyre ezt rebegte:

— Kötelesség! Kötelesség!

Édesanyja reggelig ott volt ágya mellett és csókjaival melengette tagjait. Nagybeteg lett, az életét azonban megmenették. De madárdalt holtáig nem hallott többet, mert meg-siketült.

(Herezeg Ferenc)

ESTHARANGSZÓNÁL.

Estve van már, elvesz, elhal	A természet ünnepélyes
Minden élet, minden hang	Néma csöndben nyugszik el,
S ünnepélyes énekével	Minden oly figyelve hallja,
Megcsöndül az estharang.	A harang mit énekel.
Jól tudom, hogy mit fejez ki	Lebke szellő suttog, játszik
Tiszta csengő szép szava,	És felkapva szárnyira,
És utána mondom én is:	Oly örömmel hordja szerte:
Üdvözlégy, Szűz Mária!	Üdvözlégy, Szűz Mária!

Elhangzott az estharangszó,
Minden csöndes, néma lett,
Szenderítő félhomály ül
A szunnyadó föld felett.
A szellő nem suttog már itt,
Más vidékre szárnyala:
Csak szívemben zeng még most is:
Üdvözlégy, Szűz Mária!

(Szulik József.)

Ismeretterjesztő előadás.

Zrinyi Miklós, a költő és hadvezér.

Mostanában sűrűn kerül fel az ajkakra gróf Zrinyi Miklósnak, a költőnek, a szigetvári hős hasonlónevű dédunokájának neve, mint azok egyikének, akik elsőnek álmodtak ennek az önálló magyar nemzeti hadseregnek felállításáról egy olyan korban, amely sok vonatkozásban hasonlatos a mienkéhez.

Zrinyi Miklós gróf idejében is szomorú volt az ország állapota. Már akkor több, mint egy százada uralta a pogány török az ország legnagyobb részét, amely az ország szívében elpusztított mindent, ami érték volt. Erdély, a védőbástya, a török hűbérese volt, már szintén a pusztulás szélén állott. Hol volt már akkor Bocskay és Bethlen Gábor Erdélye, amely egyaránt diktált a bécsi udvarnak és a konstantinápolyi portának? A fejedelem hatalma semmivé vált. A török kegyétől függött, ki legyen Erdély névleges ura. Nemesak Erdély végvárai jutottak török kézre, de a magyar hódoltsági területet is jelentősen kiterjesztette a török. Bécs pedig némán, sőt bizonyos örömmel szemlélte a dolgok ilyenén való fordulását. Hiszen elsősorban magyarok pusztultak és ez csak elősegítette azokat a nem is leplezett törekvéseket, hogy a magyarokat éppen úgy letörjék

és beolvasszák a birodalomba, mint ahogyan azt a fehérhegyi csata után a csehekkel tették.

A magyarság legjobbjai — mint Pázmány Péter, Eszterházy nádor, Wesselényi Ferenc és mások sokan — úgy gondolkodtak, hogy senkitől sem várhatunk segítséget, egyedül a magunk erejére vagyunk utalva. Mert ha Bécs segítségünkre jön is a török kiűzésére, nem sok köszönet lesz abban.

Igy gondolkozott gróf Zrinyi Miklós is, aki pedig szintén inkább a király iránt érzett rokonszenvet. Régi magyar nemzetség tagja volt Zrinyi Miklós, amelynek eredete 1066-ig nyúlik vissza. A dalmát eredetű család tagjai már Nagy Lajos idejében a Zrinyi nevet használják. Azóta is állandó nagy szerepet játszottak a déli végek, Horvátország védelmében. Igen gazdaggá a család 1509-ben, a szigetvári hős édesapjának házassága révén vált, ezt csak fokozta magának a későbbi szigetvári hősnek Frangepán Katalinnal kötött házassága. A tizenhatodik századi gróf Zrinyi Miklós, aki családjából először lett horvát bán, maga is nagykiterjedésű birtokokhoz jutott, amennyiben I. Ferdinánd a török elleni harcai jutalmául neki ajándékozta az egész Muraközt Csákvárral. Már neki is sok baja volt a német tábornokokkal, akik ellene dolgoztak. Gyakran elkedvetlenedve vonult vissza, de amikor úgy érezte, hogy a nemzetet kell megvédenie, minden sérelmet félretéve állt helyt egészen a vértanúságig.

Valóságos hagyománnyá válik a családban a nemzeti ügyért való önzetlen kiállás. A név, hagyomány kötelez. Ezt érzi a Zrinyi-nemzetség minden tagja. Kitűnő katona volt a szigetvári hős fia is, akinek egész élete az akkor egyetlen lehetséges harcokban telik el a végek ellen való örökös rajtaütésben. Varasdtól Budáig háborgatja állandóan a törököt. Még kitűnőbb katona a fia, György. Vakmerő vitéz, akitől félnek és remegnek a törökök. Mint faáruló parasztleány személyesen kémleli ki a kanizsai várat, ettől fogva még rettegettebbé válik a török előtt a Zrinyi név. Már olyan a híre, hogy 24 éves korában Horvát, Tót- és Dalmát-országok bánja. Két év múlva még nagyobb dicsőség éri. A király az akkor folyó harmincéves háborúba szólítja. A Vág-vonal őrzése a feladata, ez azonban nem elégíti ki a fiatalembert, ezért állandó összeütközésben áll a német vezérekkel, akik támadás helyett csak taktikáznak. Zrinyi György 28 éves korában járvány áldozata lett, bár a közhit ezt a járványt a német hadvezérről „Wallenstein“-nek nevezte. A gyanút azonban semmi sem támasztotta alá.

Két árvája maradt: a kis Miklós és Péter. Gróf Zrinyi Miklós, aki 1620 május elsején született Csáktornyan, hetedik évében volt, amikor atyja meghalt. A két árva nevelését Pázmány Péter felügyelete alatt nagybátyjuk, Batthyány Ferenc veszi magára. Az ő közbenjárására kapja meg Miklós a király-

tól a főlovászmesteri méltóságot s így már nyolc éves korában az ország zászlós ura lett, akinek aláírása szükséges a törvény-cikkek szentesítéséhez. A két gyermek előbb a gráci jezsuiták iskolájába kerül, ahol határozottan magyarnak vallják magukat. Négy évig tanultak Grácban, azután Pázmány vette magá mellé őket Nagyszombatra, hogy teljesen magyar szellemben folytassák tanulmányaikat. Pázmány közvetlen közelében, ahol a maguk forráságában forrnak a nemzeti kérdések, jegecesedik ki a fiatal Zrinyi Miklós hazafisága. Ez csak a nagy mű befejezése, mert gyermekkori emlékei, hős atyjának és elődei-nek példája már kijelölte lelkében az utat, amelyen egész életében haladni fog. Rajongójává válik a magyar nyelvnek és a magyar gondolatnak, olaszországi útja pedig, amelyet tizenhét éves korában tesz meg, nemes hajlamait és képességeit művészi mélységű benyomásokkal gazdagítja. Megismerkedik Tasso, Marino és Machiavelli munkáival, amelyek politikai gondolkodását és költői hajlamait végső formává jegecesítik. Már egy életre szóló programja van a tizenhétéves ifjúnak: karddal és tollal nemzetéért fog küzdeni.

Pályafutása viharos gyorsaságú. Sebesen felfelé ível, hogy aztán örök magyar üstökösként felvillanva, bár utat mutatva, eltűnjön a végtelenben. Alig hogy hazatért ősei birtokára, mint légrádi és muraközi kapitány kiveri a törököt Muraközből és a horvát határokról. Ettől fogva ő a támadó és a török az, aki védekezik. Ez megerősíti őt abban a gondolatban, hogyha a magyarság összefogna, bizony ki tudná verni a törököt. *Csak egy magyar nemzeti hadsereg kellene.* Részt vett a harmincéves háborúban is. 25 éves korában a saját költségén szervezett sereggel vett részt a svédek elleni háborúban és Csehországban. Egnernél magát a királyt is megmentette, amikor egy Wrangel nevű svéd tábornok a királyra tört. Ekkor már legendás volt hősiessége. A király zalai és somogyi főispánná, valamint Horvátország kapitányává nevezte ki, ami megfelel ma a tábornoki rangnak.

Mialatt azonban külföldön hadakozott, a török feldúlta az egész Muraközt. Zrinyi most Ali basára támadt és a sokkal nagyobb erővel rendelkező törököt csúfosan elverte. Ezért a diadalért nevezte ki a király 1647-ben, a huszonhatéves fiatal-embert Horvátország bánjává és főkapitányává. Zrinyi Miklós most már az ország harmadik zászlósura lett és megnyitott előtte az út a legmagasabb méltóságok felé. Nyolc év múlva azonban már súlyos mellőzés éri, mikor az 1655-i nádorválasztáskor az udvar kihagyta a jelöltek sorából. Pedig ő biztos számított erre, nem a maga hiúságából, hanem nemzete érdekében. Az az egész magyar történelem másként alakulhatott volna, ha Zrinyi Miklós ekkor nádor lesz, öccséből, Zrinyi Péterből pedig horvát bán. Talán a Hunyadiak dicső korszaka támadt volna fel. Az udvar azonban félt erős magyarságától, nagy népszerű-

ségétől és az erdélyi fejedelemmel való nagy barátságától, széles európai látókörétől.

Igy aztán az ötvenes évek csak kisebb csatározásokat jelentettek Zrinyi Miklós, a hadvezér számára, de ugyanakkor alkalmat adtak a költőnek, hogy a maga ragyogó pályáját szintén befussa. 1651-ben jelent meg Adriaai Tengernek Syrenaja — Groff Zrinyi Miklós címmel, kisebb költeményeinek és époszának, a Szigeti veszedelemnek gyűjteményes kiadása. Ez a Szigeti veszedelem tulajdonképen szintén a politikus Zrinyi Miklós műve. Leírja benne a száz év előtti hősi halált halt dédapjának vértanúságát, küzdelmét a török ellen, amelyből ugyanazokat az összefüggéseket vonja le, amelyek egész életének alap-gondolatát adták: egységes nemzeti összefogás el tudna bánni a törökkel.

Még jobban kitűnik ez a gondolat a Török Áfium ellen való orvosság című riadó-jában, amelyben gyújtó szavakkal figyelmezteti a magyart a fenyegető veszedelemre, melyet a török jelent. Figyelmezteti nemzetét, hogy ne bizakodjék a szomszédok segítségében, mert nincs egyetlen idegen nemzet sem, amely a mi kedvünkért tegye kockára a maga békességét. Mert a vízbe fúló embertől fél a hajóban ülő is, hogy le ne húzza magával. És kimondja az örökérvényű igazságot: *a magyar csak maga mentheti meg magát magyar hadvezér alatt, állandó nemzeti hadsereggel.* Feljajdul benne a ma is élő szálóige: *Ne bántsd a magyart!* Ez a mondat életének vezérlő csillaga és ami hatalma van, azzal ezt igyekszik megvalósítani. Pedig a császáriak, akiknek támogatniuk kellene, elég borsot törnek az orra alá.

Amikor 1660-ban Kanizsán felrobbant a löporos torony, el akarta foglalni, de Bécsből megtiltották, a következő évben is csak nehezen nyugodott bele az udvar, hogy a Mura és Dráva összefolyásánál Új-Zrinyivárát felépítse. Nagy lelkesedéssel végezte ezt a munkát, maga is órákon át talicskázta naponta a földet. Olyan lázas gyorsasággal történt az építkezés, hogy a megdöbbszent szultán megfojtatta a kanizsai basát, mert nem tudta megakadályozni.

Építés közben még ara is jut ideje, hogy egy névtelen levélben gyilkosan megtámadja a német seregek vezérét, Montecuccolit, akinek nevetséges sétahadjárata miatt elpusztul Erdély és Nagyszőlősnél elesik Kemény János fejedelem. Itt ütökzik ki óriási, tragikus ellentét, amely az egész magyarság sorsára rányomja bélyegét. Montecuccoli is, Zrinyi is ugyanannak az uralkodónak vezérei. De míg Zrinyinél vére és életre megy a dolog, hisz hazájáról van szó, addig Montecuccoli fizetett zsoldos, aki katonai szabályok szerint harcol és az ország sorsa, az emberek élete, vajmi kevest érdekli.

E sétahadjáratért még Montecuccoli is védekezni kénytelen, és azt állítja, hogy a magyarok közt egy képzett katona

sínes és így nem illetékesek eljárásának megítélésében. Zrinyi azt feleli, hogy tudatlan magyar hadvezér, sőt hadnagy sem tette volna, hogy saját seregét semmisítse meg az ellenség helyett. Montecuccolin mindez nem fog, ettől kezdve gyűlöli Zrinyit, de a kitört háborúban tovább folytatja halogató politikáját, aminek eredménye Érsekújvár és három vármegye elvesztése. Ezzel szemben Zrinyi a hadisikerek tüneményes sorozatát hajtja végre. Megveri a törököt végig az egész vonalon: a Szávánál, Mura táján, a Muraközben, Buda táján, Esztergomnál, még az elesett Érsekújvárnál is, megveri a hazavonuló nagyvezért, a keresztény foglyokat kiszabadítja, aztán hirtelen lerohan és megvédi Új-Zrinyivárt, visszaszorítja a Stájerországba betört tatárhordát, majd egy merész lendülettel Óvár alatt teremve megsemmisíti a törökök magyarba öltözött rabló raját. Ennyi diadal után hiábavaló Montecuccoli ármánykodása. A bécsi kormány meghívja Zrinyit a régensburgi tanácskozásba és beleegyeznek az odáig egész szokatlan merész vállalkozásba, az 1664-i téli hadjáratba. Zrinyi elemében van, mintha érezné, hogy ez az utolsó esztendeje. Átkel a Murán Pécsig, Pozsegaig hatol előre, felgyújtja a korabeli hadiépítészeti remekét, az eszéki hídat, amely két nap, két éjjel égett. Ezzel el volt vágva a szultán érintkezése a hódoltsággal. Egész Európa ünnepelte a diadalmas hőst, akitől a török úgy rettegett, hogy a török anyák az ő nevével ijesztgették gyermekeiket. A király hercegi rangra akarta emelni, amit azonban ő nem fogadott el, a pápa, a francia, spanyol király, a német és olasz fejedelmek a legválogatottabb kitüntetésekkel halmozták el. Híre, dicsősége Perzsiáig, Kínáig elterjedt. A magyarság pedig istenítette, mint diadalmas hadvezért.

A dicsőség nem sokáig tartott. Montecuccoli addig áskálódott ellene, mígnem ő lett tavasszal a háború fővezére. Montecuccoli ugyan Szentgotthárdnál megverte a törököt nagy nehezen, Zrinyinek végig kellett néznie, hogy a saját várát, Új-Zrinyivárát, mint robbantja fel a török. Csalódását és elkésedését betetőzi, hogy szentgotthárdi győzelem után az udvar Vasvárott olyan gyalázatos békét köt a törökkel, mintha az lett volna a győztes. Nyilvánvaló volt, hogy a német és török meggyeztek abban, hogy a magyarokat megfékezik és az udvar, csak hogy ezt elérje, mindent megadott a töröknek, amit kívánt.

Merész tervek — tragikus vég.

Az alig párhónapos dicsőség után szörnyű volt az összeomlás. De nemesak Zrinyinek, hanem minden magyarnak. A mérték betelt. A Bécshez leghűbbek is belátták, hogy élet-halál harc között áll a nemzet. Zrinyi Péter és neje, Frangepán Katalin tárgyalásokba bocsátkoztak a velencei francia követtel azzal

a céllal, hogy Magyarország szakadjon el a Habsburg-háztól és XIV. Lajos alatt Zrinyi Miklós helytartóságával legyen független nemzet a királyság.

Sőt Velence még ennél s tovább ment. Azt szerette volna, ha maga Zrinyi Miklós ül a trónra. Molin, a velencei köztársaság bécsi követ felkérte Gremenville lovagot, a francia király bécsi követét, hogy beszélje rá Zrinyi Miklóst, hogy álljon a magyarok élére, és választassa meg magát magyar királynak. Zrinyi, aki a legvégsőkéig hű volt az udvarhoz, végül maga is hajlani kezdett a gondolatra. Milyen másként következett volna be a török hódoltság alóli felszabadulás, ha ez így történt volna. A végzet azonban közbeszólt.

Amikor az udvar látta, az egyetemes magyar felháborodást, a magyarság veztőit, köztük őt is, felhívta Bécsbe, hogy kimagyarázni igyekezzék a szégyenteljes békekötést. Barátai óvták az úttól, de ő még egyszer meg akarta kísérelni, hogy nyíltan beszéljen.

— A tiszta lelkiismeret megveti a hazug híreket.

De barátai tovább érveltek, hogy eselszövény ellen ő sincs biztosítva.

— Semmit se vétettem — felelte —, ha mégis el fogok veszni, ártatlanul, tisztességesen, az igazságért, s hazámért veszek el, amiért a törökkel való gyalázatos békét nem helyeseltem. Így áll a helyzet alig néhány hónappal a nagy ünneplés után. Egy nappal a Bécsbe való utazása előtt 1664 november 18-án hirtelen meghalt. Valószínűleg egy vadkan döfte halálra az agyarával, de éppen a nagy feszültségre való tekintettel elterjedt a hír, hogy megmérgezték, orgyilkos kezek áldozata lett. Ezt soha senkinek sem sikerült bizonyítani.

Halála pótolhatatlan veszteség volt, hívei, köztük öccse, Péter, tovább folytatták az összeesküvést, Zrinyi Péter vérpadon is fejezte be életét. Az események igazolták Zrinyi Miklóst. Bécs szabadította fel az országot és bécsi elnyomás is következett utána. Ez ellen kelt fel a magyarság másik nagy fia, ki szintén a Zrinyiek nemzetségéből származik, a kivégzett Zrinyi Péter leányának, Zrinyi Ilonának fia, II. Rákóczi Ferenc, a nagy fejedelem...

TANÍTÁSOK

az elemi népiskola VII. és VIII. osztályai számára

az 1940-ben kiadott *Tanterv és Utasítások* alapján. Ára: 5.40 P.

Megrendeléseket a pénz előzetes beküldése vagy utánvét mellett eszközölünk.

Figyelem!

Felhívjuk Előfizetőink figyelmét a kiadásunkban megjelent, alant felsorolt könyvekre.

Beszéd- és értelemgyakorlati mintatanítások, tekintettel az értelmi és akarati nevelésre (60 mintatanítás) 300 oldal	3.20
Egészségtani mintatanítások (50 mintatanítás)	2.40
Magyar Medence	1.20
Népművelődési előadássorozat I., II., III. (170 előadás)	
536 oldal. A három kötet csak	5.60
Először igazság, azután béke. 340 oldal	2.—
Időszerű népművelési előadások (40 előadás)	3.60
A Magyar-medence földrajza (Tájegységekben)	3.20
A Magyarság Története I/II. kötet.	16.—
Óratervek a történelem tanításához	8.60

Könyveket a pénz előzetes beküldése, vagy utánvét mellett szállítunk.

Felhívjuk igen tisztelt Előfizetőink szíves figyelmét, hogy akik a Gyakorlati Pedagógia 1941. évre szóló előfizetési díját még nem fizették be, azt mielőbb rendezni szíveskedjenek, mert csakis úgy áll módunkban a további számokat küldeni.

Megrendeléseket az előfizetési díj beküldésével fogadunk el. Előfizetés félévre 3.20 P, egész évre 6.20 P.

Megrendelhető Szeged Kálvária-u. 7.

Szerkesztőség: Szeged, Madách-u 17.

Felvilágosításokat készséggel adunk, kérjük azonban válaszbélyeg, vagy válaszos levelezőlap beküldését.

TANÍTÁSOK

az elemi népiskola VII. és VIII. osztályai számára

az 1940-ben kiadott *Tanterv és Utasítások* alapján. Ára: 5.40 P

Megrendeléseket a pénz előzetes beküldése vagy utánvétel mellett eszközölünk.

FIGYELEM

Felhívjuk igen tisztelt Előfizetőink
szíves figyelmét, hogy a mai viszo-
nyokra való tekintettel, az előfize-
tési díjat befizetni sziveskedjenek,
mert csak így tudjuk biztosítani
a füzetek további pontos küldését.

